

■ Beatriz Preciado, sexu eta generoaren mugen apurtzailea

ARGIA

■ Bizia unibertsoan:
geroz eta posibleago

■ Renotik, Idazleak
hizkuntza artean
kongresuaren kronika

2008ko ekainaren 1a | LXXI. urtea | 2.139 zenbakia | 3,70 euro

latun 121

Jaurlaritzaren proposamena

Bide orrian harrapatuta

Mahai-ingurua: Iñaki Antiguedad, Xabier Barandiaran,
Garbiñe Biurrun eta Jose Luis Elorza.

0 2139

9778402139093

ILLIMANI

Boliviako izpiak
eta hizkiak

TXOMIN TXUEKA & AMETS ARZALLUS

Testuak gaztelerara, frantsesera eta ingelesera itzulita.

“Pausoa egiten da La Pazera aurrena.
Hankak lurreraino iristen baitira han ere,
baina oxigenoa ez da iristen bururaino.
Arnasa ematen oso zuhurra da Boliviako
atmosfera. Bestela hori ere lapurtua
zuketena honezkero kolonizatzaileek...”

ARGIAko
harpidedunek
-0%15

25€

ESKAERAK | 943 37 15 45 | www.argia.com | denda@argia.com |

- 4 Deabruaren abokatua: Xabinaitor.**
Sustrai Colina.

Gaiak

- 15 Ikasys: Ikasketa pertsonalizatua teknologia berriekin.** Jon Torner.

Ikasys programa.

Iritziak

- 18 Juanjo Olasagarre. Ttakun (h)errenka.** Katalunia.
19 Asisko Urmeneta. Gora Pro Nobis.
20 Gorka Moreno Márquez. Gazteak eta ezkontzak.
Igor Estankona. Benetako Amerika (VI).
21 Eneko Olasagasti. Non da bihotza?
Joxemari Ostolaza. Trapaak.
22 Bertso berriak. Tertuliano orojakileari jarriak.
 Aitor Sarriegi.

Erdiko kaiera

- 26 Saioa. Matrioskaren bihotz akustikoa.**
Gorka Bereziartua.
28 Idazleen adina. Zenbat urte behar da nobela bat idazteko? Unai Brea.
30 Denbora-pasak. Ana Zambrano eta Kike Amonarriz.
31 Argitalpenak. Iker Barandiaran eta Pilar Iparragirre.
34 Ezpalak. Jon Torner.
35 Abarrak. Mikel Asurmendi.
36 Ihesi. Kodes mendilerroa, bi ahizpa baino gehiago.
 Gorka Azkarate.
38 Makina bat kontu. Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua eta Jakoba Errekondo.
40 Denboraren makina. Nagore Irazustabarrena.

Kodes mendilerroa.

Termometroa

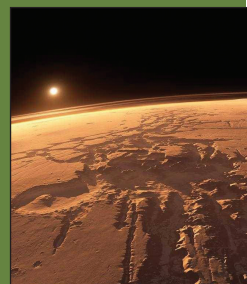
- 42 Hamar mila langile hil daitezke amiantoagatik.** Daniel Udalaiz.
46 Bero-beroan. Juan Mari Arregi, Onintza Irureta eta Xabier Letona.
48 Net Hurbil. DDtak oraindik ez dio barkatu Rachel Carson-i.
 Pello Zubiria.

Amiantoarekin lanean.

5 Bizia Lurretik kanpo | Unai Brea

Aspalditik galdetu diegu geure buruei ea bizirik ba ote dagoen beste planeta batzuetan. Gaurko zientziaren erronkarik garrantzitsuenetakoa da bizi estralurtarra bilatzea, bai gure eguzki sisteman bai kanpoan ere. Ez da lan samurra, baina ahalegin ugari egiten ari dira NASA, ESA eta enparauak.

23 | Idazleak hizkuntza artean kongresua | Iñigo Astiz

44 | Guaraniera | Luismi Uharte

50 | Azkena | Iñaki Murua

10 | Beatriz Preciado | A. Alvarez / L. Arrieta / O. Irureta

Filosofoa eta queer aktibista da Preciado. Burgosen jaio eta han Filosofia ikasi eta gero abiatu zen New Yorkera. Sexu eta generoen mugak errotik apurtu zituzten garaian iritsi zen hara. Parisen da irakasle eta *Testo Yonqui* liburua argitaratu berri du.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Gorka Bereziartua, Unai Brea, Mikel Garcia, Onintza Irureta. Dokumentazioa: Garbiñe Ubeda. Argazkilaria: Dani Blanco. Produktzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Lander Arbelaitz, Eli Pombo, Jon Torner.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetzak: Urtzi Azpiroz, Olatz Korta. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarte, Aloña Soraluze. Bezeroen harrera: Nagore Lozano.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140. 48.100 Mungia. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetzak: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 135 euro. Ipar Euskal Herria: 165 euro. Espainia: 135 euro. Beste atzerriak: 170 euro. Airez: 268 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Azaleko irudia: Dani Blanco.

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak
diruz lagundua

GIPUZKOA
zurekin, aurrera >>

kutxa

“Pololoak saria ederrago egiten duten traba dira”

Xabinaitor | Poxpolinen zaindaria

Uste baino koldarragoa da. Txapela metalikoa erantzi gabe erantzun die galderei.

SUSTRAI COLINA
Marrazkia: Patxi Gallego

Hara, behinola, birjindadea maletan eraman zuen erbesteratu sexuala!

Nire aitaren erruz neure buruari muga asko jarri nizkion. Gero konturatu nintzen Euskal Herrian larrua asko jotzen zela. Batez ere, neskek.

Zer sentitzen da Crusty batekin txortan ari zarela, bere katuak arrautzak miazkatzen dizkizunean?

Katua balkoitik behera botatzeko gogo! Baina katuek zazpi bizitza dauzkaten ba... Lizunkiari gustatzen zaizkit baina holako zerrikeriak ez. Zerrikeriak neuk egingo ditut, eskatzen badizkidate.

Ba horren ostean sei urte egon zinen ez lizunkeria, ez zerrikeria, ez erekzio, ez ezer!

Lehertzearekin egon nintzen. Esperma besterik ez neukan buruan. Pentsa, belarrietatik argizaria atera beharrean, esperma ateratzen zitzaidan!

Ez zenuen apaiz sartzea pentsatu?

Katuarena eta gero, ez nuen monagilo batekin nire arrautzak miazkatzerik nahi!

Miazkatzen hasita...

Ezker abertzaleko poxpolinak garratzagoak dira, PSOEkoak mikatzagoak. PPKorik ez dut sekula probatu, baina artifizialagoak izango dira, sofistikutuagoak. EAJkoekin, berriz, sorpresa gutxi, beti euren puntuan, ez dira sekula aldatzen.

Beti puntuan egonda sekula aldatzen ez dena Euskal Herriko egoera da, txikito!

Nazkamenduak topea jo du, etxebizitzaren prezioak bezala. Ez dakit noiz aterako garen zulo honetatik. Irratia jartzen dudanero, *Marmotaren eguna* pelikula datorkit gogora.

Zeure burua euskal gatazkaren biktimatzat duzun horri, deitu al dizute AVT edo Jaurilaritzatik?

Ez didate inondik deitu. Gainera, nik ez baina nire egileak beka bat espero zuen herri honen alde zerbait egin zuelakoan. Tira, hori nire egilearen gauzak dira, nik super kontua daukat eta ez dut beken beharrik.

Miren Azkarate salbatzen duzunean, akaso...

Profesionala naiz, eta salbatu behar bada salbatu egingo dut. Hala ere, eskertuko nuke salbatu behar dudan egunean Hollywood-era eraman zuen soineko gorri hura ez eramatea. Arriskuak ekiditearren, badakizu.

Ez duzu pololoak janzea nahi izango, ala?

Pololoak euskal lentzeriaren metafora dira. Saria ederragoa egiten duten traba. Euskal nortasunarekin antzekoa gertatzen da. Hasieran dena traba, baina konfiantza hartzean, ez dago lagun euskalduna baino hoberik.

Zure nortasunak Patxi Gallegorenaren antz izugarria du!

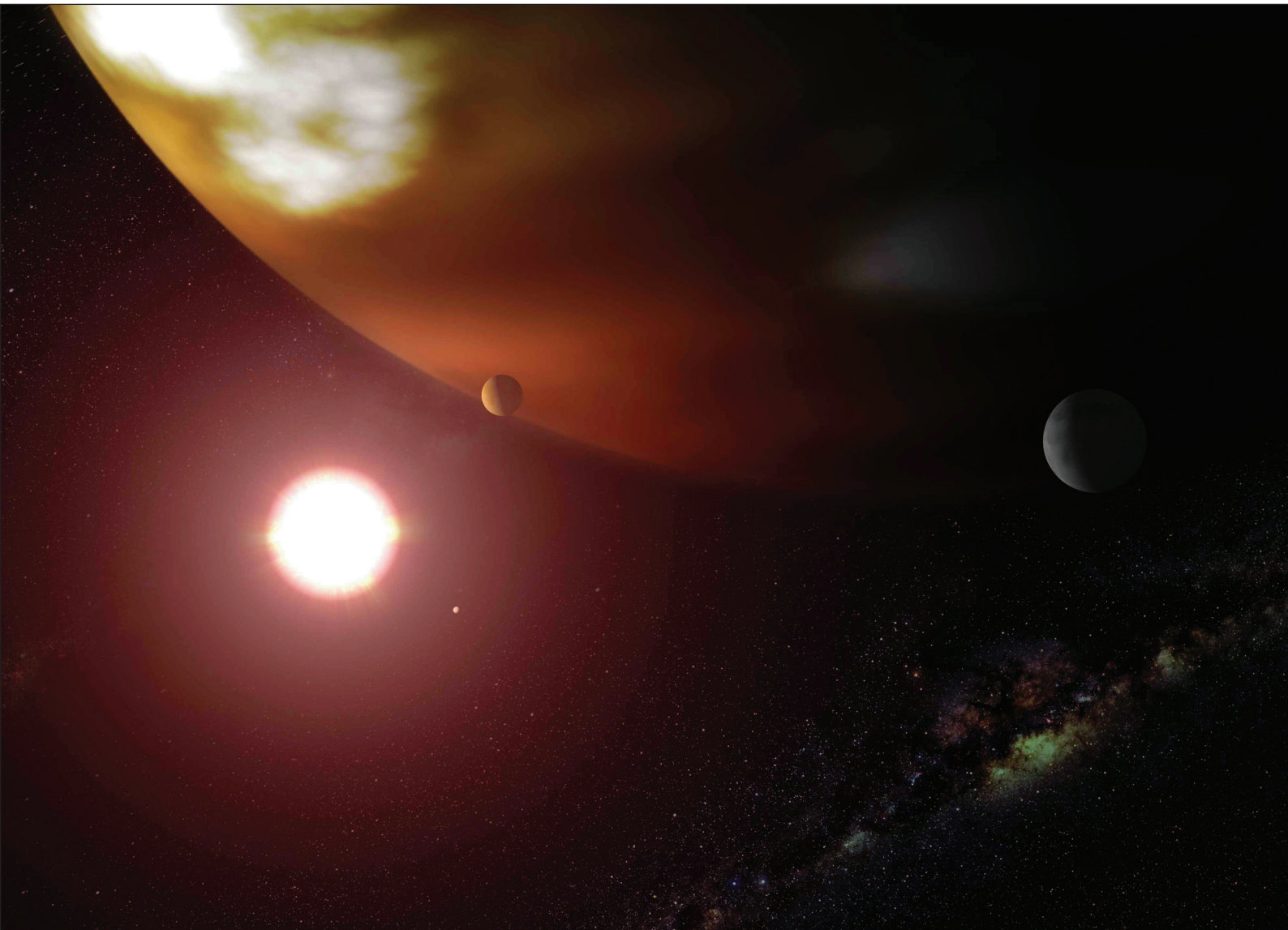
Patxi Gallego komikigile eskasa da, ni superheroi profesionala. Ez dago konparatzerik. Ez dit inongo inbidiarik ematen. ■

Bizia Lurretik kanpo

Ez dugu bakarrik egon nahi

Gaueko zeru argiari begira etortzen zaizkigu gogora gizateriaren galdera handietako batzuk. Badago bizirik hor kanpoan? Horri erantzutea –eta ahal dela, baietz erantzutea– lehentasun izendatu dute ikertzaileek, eta proiektu handinahiak ari dira garatzen bizilagunik ba ote dugun jakiteko. Eguzki Sistemaren barruan zein kanpoan dihardute bila; orain gutxi NASAko ordezkari batek esan zuen bezala, “ez da amamaren etxera txangoa egitea”.

UNAI BREA

● Bizia Lurretik kanpo

LUR PLANETATIK KANPO bizia topatzea gizate-riak egindako aurkikuntzarik garrantzitsuen-ia izango litzateke Agustín Sánchez Lavega astrofi-sikari bilbotarraren ustez. Ez da lan erraza ordea. Unibertsoa oso handia da eta gure bitar-tekoak ez horrenbeste, baina gogotsu ari gara bilatzen. “Beste planeta batzuk existitzen direla dakigunetik, planeta horietan bizidunik ba ote dagoen jakin nahi izan dugu”, dio Sánchez Lave-gak. Kopernikok XV. mendean frogatu zuen planetak eguzkiaren inguruan biraka dabiltzala, eta harrezkeroztik era guztietako pentsamoldeak izan dira bizi estralurtarraz. XVIII. mendean, eguzkian ere bizia egon zitekeela uste zuten batzuek. Baina bilaketa serioa XIX.ean hasi zen.

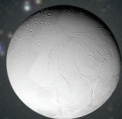
Etxe ondotik hasi ginen. Marte da Lurretik hurbilen dauden planetetako bat, eta baita bizia gordetzeko susmagarri nagusia ere. XIX. men-dean teleskopioak nahiko aurreratuta zeuden, eta horri esker ikusi ahal izan zen Martek polo kasketak zituela, eta baita urtaroeekin batera agertzen eta desagertzen diren orbain berdex-kak ere. Gaur egun badakigu harearen mugi-menduak sortzen dituela orbain horiek, baina garai hartan landaredia izan zitekeela pentsatzen zuten askok. Eta hori gutxi balitz, Marteko kanal ospetsuak “agertu” ziren.

Marteko kondaira

1870eko hamarkadan, Giovanni Schiaparelli astronomo italiarrak egitura estu eta luzeak ikusi zituen Marteko gainazalean. Egia esan, irudikatu egin zituen, bere teleskopioa txikiegia baitzen halakorik ikusteko, baina hala eta guzti ere “aur-kikuntza”-ren berri eman zuen. Schiaparellik *canali* deitu zien egitura haiei. Mende haren amaieran, Percival Lowell estatubatuarrek ideia haiek jaso eta sutsuki defenditu zituen. Gainera, Schiaparelliren *canali* hitza itzultzeko, Lowellek ingelesezko *canales* erabili zuen –artifizialki erai-akitako zeozer–, nahiz eta italiarrak esan nahi zuena adierazteko egokiagoa zen *channels*, hots, egitura geologikoak. Lowellek temati defendatu zuen bere teoria, eta haren bultzadari esker sortu zen Marteri buruzko ikonografia. Gaur egun arte osasuntsu iraun duen negozio baten lehen urratsak izan ziren. Orain badakigu Marten ez dagoela kanalik (*canale*), baina beti egon dira edo-zer sinesteko prest dauden lurtarrak.

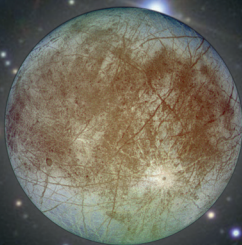
XXI. mende hasieran gaude eta zientziala-rientzat nahikoa litzateke bakterio xume batzuk aurkitzea Marten edo beste inon. Itxuraz behin-tzat, gure Eguzki Sistemako planetetan ez dago bizia loratzeko baldintza egokirik. Biologoek ustez, hiru gauza behar dira bizia sortu ahal iza-

Susmagarri nagusiak

ENTZELADO

Saturnoren satellite honek 500 kilometroko diametroa besterik ez du. Cassini zundak lortutako datuen arabera, oso litekeena da Entzeladok ur likidoa edukitzea gainazal azpian, ez oso sakonera handian. Ur hori kanpora ateratzen da geyser batzuetatik, lurrun modura. Aurtengo martxoan, ezustean, konposatu organikoak aurkitu dira geyser batek kanporatutako txorroan.

EUROPA

Jupiterren satellitea da, gure Ilargia baino apur bat txikiagoa. Izotzeko gainazala du, eta azpian urezko ozeano likidoa egon daitekeela uste da. Izotz geruzaren lodiera 10 eta 100 kilometro bitartekoa izan daiteke, astronomoen kalkuluen arabera.

MARTE

Literatura eta zinearen aspaldiko laguna dugu Marte, Eguzki Sistema osoan Lurraren antzik handiena duen planeta. Marteren diametroa Lurrarenaren erdia baino pixka bat handiagoa da. Iraganean ur likidoa existitu da bertan, baina planetaren atmosfera aldatu egin da eta gaur egun sekula urtzen ez den izotza baino ez dago gainazalean. Hala ere, zorupean ur likidoa egon daitekeela uste dute zientzialariek.

teko, guk ezagutzen dugu eran behintzat: karbono, energia iturri bat eta ur likidoa. Lehenengo biak nonahi daude, beraz ura da gakoa. Zientzialariek “biziegokitasun eremu” kontzeptua sortu dute planeta batean ur likidoa egon daitekeen ala ez kalkulatzeko. Hau da, bere izarretik zer distantziatara egon behar duen planeta batek ur likidoa eduki ahal izateko. Biziegokitasun eremua nahiko estua da, eta gure eguzki sisteman Lurra da haren barruan dagoen planeta bakarra. Hala ere, susmoa dago ur likidoa egon daitekeela Eguzki Sistemako beste leku batzuetan, eguzkitik urrun egon arren. Bizi estralurtar bila egiten diren ahalegin gehienek “susmagarri” horiek ikertzea dute xede.

Marteri buruzko elezahar guztiak baztertuta ere, bera da oraindik helburu nagusia bizi bilaketa honetan. Ikertzaileek uste dute ura egon daitekeela planeta gorriaren lur azpian. “Baliteke bizia egotea hor, mikrobioren bat-edo, horregatik bilatu behar da”, dio Sanchez Lavegak. Ura eduki lezaketen beste gorputzak sateliteak dira, ez planetak. Bata Europa da, Jupiterren satelitea eta gure ilargiaren tamainakoa gutxi gorabehera; bestea, Entzelado, askoz txikiagoa da, 500 kilometroko diametroa besterik ez du, eta ez da planeta baten satelitea, beste satelite batena baizik: Saturnoren inguruan biraka dabilen Titan-ena, hain zuzen. Bai Europako bai Entzeladoko gainazalen azpian ur likidozko ozeanoak egon dai-

Gure Eguzki Sisteman bizia izatekotan, zorupean dago, gainazalean ez baitago baldintza egokirik Lurretik kanpo

tezkeela pentsatzen da, eguzkitik hain urrun egonagatik. Euren barne-beroak azalduko luke gainazaleko izotza urtzea. Edonola, erratzeko beldurrik gabe esan daiteke Marten, European zein Entzeladon ez dagoela bizirik gainazalean. Izatekotan, lur azpikoa da.

Eguzki Sistemako gainerako planetak baztertuta daude inoren bizilekutzat. Merkurio eta Artizarra Eguzkitik hurbilegi daude eta infernuak dira. Planeta erraldoiak (Jupiter, Saturno, Urano eta Neptuno) gasez eginda daude ia oso-rik eta sekulako presioa dago bertan, oso handiak direlako. Egin kontu: Jupiterren 1.000 Lur inguru sartuko lirateke. Gainera, hidrogenoa da nagusi horietan; gas pozoitsua eta biziarekin –guk ezagutzen dugunarekin betiere– bateraezina. Ez dirudi bizilagunak ditugunik auzoan.

Bilaketa Eguzki Sistematik at

Eguzki Sistematik kanpo ere bada unibertso-rik, eta hor bai, bizirako aukera asko egon daiteke. Astronomoen kalkuluen arabera, gure galaxiak 100.000 milioi izar ditu, eta 100.000 milioi galaxia dago unibertsoan. Hala ere, izar guztiak ez dira bizitzeko inguru egokiak. Esne Bidearen erdian, esaterako, erradiazio guztiz kaltegarria igortzen duten izarrek daude; hor ez dago bizitza-erik. Gure eguzkiak ere igortzen ditu mota horretako erradiazioak, bidenabar esateko, baina askoz kopuru txikiagoan. Beste izar batzuek oso

Pioneer X eta XI, gure mezua daramaten botilak

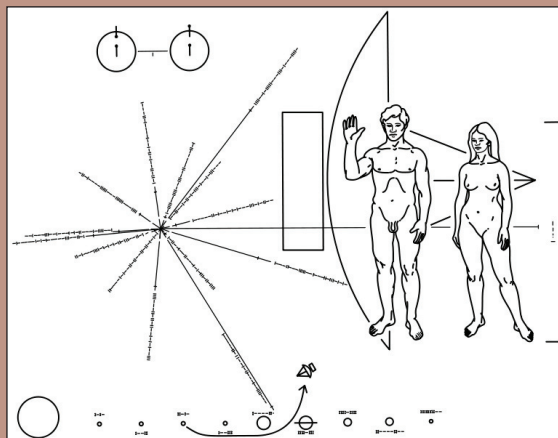
1972an, NASAk Pioneer X zunda igorri zuen espaziora. Hura izan zen Marte eta Jupiterren arteko asteroide gerrikoa zeharkatu zuen lehenengo espaziontzia, baita Eguzki Sistematik irtengo den aurrenekoa ere –Eguzki Sistemaren mugan dago orain–. Bai Pioneer Xek bai haren ahizpa Pioneer XIk –1973an jaurti zuen NASAk–, mezu bat daramate balizko zibilizazio baten-tzat. Pioneer plaka esaten zaio mezu horri, eta honako irudiak agertzen ditu:

✓ Eskuman, zundaren irudia, eta haren aurrean gizon bat eta emakume bat. Zunda agertzearen arrazoia gure tamainaren berri ematea da, irudien proportzioa benetako da eta.

✓ Ezkerrean, puntu beretik abiatzen diren lerro zuzen sorta bat. Puntu hori Lurra da, eta lerrook gugandik hurbilen dauden pulsarrak –irradi-uhinak igortzen dituzten izarrek– adierazten dituzte. Lerro bakoitzean, pulsarraren pulsu-maiztasuna ageri da, sistema binarioan idatzita. Irudi hori, nolabait esatearren, Lurraren “helbidea” da. Pulsarrak ezagutzen dituen zibilizazio aurreratu batek, ustez, plaka interpretatzen jakin behar luke.

✓ Beheko aldean Eguzki Sistemaren eskema txikia dago. Pioneer zunden hasierako ibilbidea ere ikus daiteke bertan.

✓ Goian, ezkerrean, eta sistema binarioaren bitartez adierazita halaber, hidrogeno molekula baten spin-a ageri da. Hidrogenoa da unibertso-ko elementurik ugariena.

iraupen laburra dute, eta seguruenik ez dago denbora nahikorik haien inguruan bizia pizteko. Badira supernobak osatuz eztanda egiten duten izar eskergak, beren inguru osoa txikitzen dutenak. Eta beste batzuk txikiegiak dira.

Bizia bilatzeko gure eguzkiaren antzeko izar-rrak bilatu behar dira. Ez da dirudien bezain zaila: eguzkia bezalako izar asko dago unibertsoan. Eta zientzialariek uste dute mota horretako izar guztiek dituztela planetak inguruan. Hautagai kopurua eskerga da. Horregatik Agustin Sanchez Lavegaren iritziz harritzekoa litzateke bizia ez egotea Lurretik kanpo, gure galaxiatik irten gabe ere.

Aurkitzea beste kontu bat da. Behaketa zuzenak gehienetan ez du balio, izarren arteko distantziak ikaragarriak direlako. Momentuz, eguzkiz kanpoko planeta bakarra ikusi ahal izan da teleskopioz. Gauza izan gara, hala ere, beste planeta batzuk atzemateko, bilaketa modu ez-zuzenak erabilita. Gaur egun 30 inguru ezagutzen dira, denak handiak. Oraindik ez daukagu teknologia nahikorik txikiagoak aurkitzeko, baina laster edukiko dugula dirudi. NASA eta ESA, AEBetako eta EBko espazio agentziak hurrenez hurren, hainbat proiektu garatzen ari dira horretarako.

Superlurrak, astronomoen itxaropena

Lurraren tamainako planetak detektatu ahal izateko teknologia garatzen den bitartean, astronomoek superlurrak bilatzen dituzte. Lurrarena baino bost edo hamar aldiz handiagoa den masadun planetak, hain zuzen. Handiak, baina ez hainbeste; horrek esan nahi du harkaitzez osatuta daudela eta barne-beroa eduki dezaketela, Lurrak bezala. Orain arte topatu den superlur txikiena, Gliese 581-c, Lurraren bost halako da (masan), eta bere izarren biziegokitasun ere-

Goian, TPF behategia izango denaren zatibaten irudia. Lurraren Antzeko Planeta Bilatzailearen ingelesezko siglak dira TPF. Behategi bik osatutako sistema izango da, eta Eguzki Sistematik kanpoko planetak aztertuko ditu, haien biziegokitasuna barne. TPFari esker, Lurra bezain planeta txikiak aztertu ahal izango dira, gaur egun ez bezala. Lehenengo zatiaren jaurtiketa 2014rako iragarri du NASAk, bigarrenarena 2020rako. Bada Eguzki Sistematik kanpoko planetak ikertzeko beste proiekturik. Garrantzitsuenetakoa James Webb teleskopioa da, NASA, ESA (Europa) eta CSA (Kanada) agentzien ekimen bateratua. James Webb 2013an espaziora jaurtiko den behatoki batean egongo da kokatuta.

muan dago. Aurkitu duten zientzialariek 0 eta 40 gradu arteko tenperatura daukala uste dute, gainazalean ur likidoa izateko aproposa beraz, eta esan gabe doa bere izena letra gorritz idatzita dagoela bizi bilatzaileen agendetan.

“Halako planetak bilatu behar dira –dio Sanchez Lavegak– Lurra baino txikiagoak ikustea oso zaila izango delako”. Bestalde, handiegiak eta txikiegiak ez dira komeni, grabitateak zerikusia eduki dezakeelako biziaren garapenean. Grabitate txikiak ez dio atmosferari eusten, eta handiak bertako edozein bizidun zapalduko luke.

Planetaren tamainak ez ezik, haren konposizioak ere garrantzia dauka: elementu kimiko astunak gabe ezin daiteke Lurra bezalako planetarik sortu. Izarretan sortzen dira elementu horiek, baina ez edozeinetan. Gure Eguzkiaren %99, esaterako, hidrogenoa da, eta helioa du elementurik astunena. Eguzki Sistemako planetak eratu dituzten elementu astunak beste nonbaitek etorri dira, supernoben eztandetatik hain justu. Izarren hautsa gara, ez besterik. “Horregatik, planeta berriak bilatzeko elementu astun horiek dituzten izarrek bilatzen ditugu lehenengo”, azaldu du Agustin Sanchez Lavegak.

Bizia piztea zori kontua al da?

Jo dezagun, bada, konposaketa eta tamaina ego-kia dituen planeta dugula bere izarren biziegokitasun eremuan. Eta jo dezagun planeta horrek Lur planetak orain dela 4.600 milioi urte inguru zuen atmosfera bera duela. Ezinbestean sortuko litzateke bizia hor, ala zoriak badu zeresana? Ez dugu erantzunik galdera horretarako, dakigunez hemen baino ez baita bizia sortu, eta ezin da teoria orokorrik eman kasu bakarretik abiatuta. Baina badira iritziak.

Antonio Lazcano, Mexikoko UNAM uni-berbitsitateko biologoa, munduko adituenetakoa

da biziaren jatorrian. Dioenez, “Lurra orain dela 4.600 milioi inguru sortu zen, eta ikertzaileok bat gatoz orain dela 3.500 milioi urte oso mikrobio-biosfera aberatsa zegoela, gure planetako eskualde desberdinak betetzen zituen. Bizia piztu zeneko bizkortasunak aditzera eman dezake haren sorreran indar handiko osagai deterministikoak dagoela”. Bestela esanda, nola-baiteko ezinbestekotasuna. Bada tesi horren aldeko beste elementu bat: laborategian duela 4.600 milioi urteko Lurraren baldintzak simulatzen dituztenean, nahiz eta simulazio hori aldea desberdinekin egin —energia iturri desberdinak erabiliz, barbarako— sortzen diren molekulak oso antzekoak dira beti. Zoriaren garrantzia ez litzateke hainbestekoa, hortaz. “Hala ere —gehitu du Lazcanok— orain dela hila-bete eskas egindako esperimentu batzuek aditzera ematen dute zenbait molekularen asimetria kasualitatearen ondorioa dela”. Erantzun bat ematearren, Lazcanok uste du nola-halako determinismo kimikoaren aldeko froga batzuk badaudela, baina gehiegi busti gabe.

Arestian esandakoak Sanchez Lavegaren tesia indartzen du: baldintza egokiak dituzten milioika planeta daudela ontzat ematen badugu, eta baldintza horietan bizia piztea nahiko “erraza” bada, nolabait esatearren, ziurtasun handiz esan daiteke ez gaudela bakarrik. Bitartean, denbora, indar eta diru asko xahutzen

Etxe bila, agian?

Biziaz gain, bizilekua aurkitu nahian gabilta? Aspaldi hasi ziren hitz egiten beste planeta batean Lurrekoak bezalako baldintzak sortzeaz, hemendik alde egin behar dugunerako. Eztabaida etikoak albo batera utzita, Agustin Sanchez Lavegak dio ez dagoela horren inguruko egitasmo ofizialik, besteak beste hamarkada asko igaro beharko direlako pertsona bakarra Martera bidali ahal izateko. Hala ere, hamar urte barru ilargian baratzeak jartzeaz mintzatu berri da, serio-serio, ESAko zientzialari bat.

segituko dugu, baieztapen bila. Ez hainbeste ordea, Sanchez Lavegaren ustez: “Beste gastu batzuekin konparatuta, espazioa ikertzeko erabiltzen dena nahiko gutxi da seguruenik. Espainiako Estatuan BPGaren %1 erabiltzen da zientzian. Eta zientzia guztiaz ari naiz! Zer zati dagokio espazioari?”. Adibidez, TPF proiektuaren aurrekontua 380 eta 510 milioi euro bitartekoa da. Eta txikia omen.

Gutxi edo asko, Lavegarentzat gastua justifikatuta dago. “Lehenik eta behin, ezagutzen inbertitzen delako. Lurretik kanpo bizia aurkitzea ikaragarria litzateke, ez dakigu zer nolako garrantzia edukiko lukeen, filosofian, erlijioan... Bestetik, pentsa dezagun bizia topatzen dugula eta, esaterako, haren oinarria ez dela DNA molekula. Galdera kopuru infinitua sortuko litzateke”. Lavegaren hitzek munduko ikertzaile gehien pentsamoldea laburbiltzen du: bizi estralurtarra bilatzea lehentasuna da gaur egungo zientziarentzat.

100.000 milioi galaxia eta kalkulagailu arruntaren gaitasuna aise gainditzen duen izar kopurua. Posible ote da lurtarrak izatea unibertsoko bizidun bakarrak? Gizateriak ezin izango ditu planeta guztiak banan-banan arakatu noski, baina nola edo hala jakiterik bagenu planeta txiki honetan baizik ez dela bizia sortu, ondorioak bizia aurkitzearenak bezain garrantzitsuak lirateke. Hemen baino ez bada gertatu, zer ote da bizia? ■

Jaso astero ARGIA etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

INDEPENDENTZIA
ASTERO IKUSTEN DA

Izen deiturak:
 Helbidea: Posta kodea: Herria:
 Herrialdea: Jaioteguna:
 N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:
 Ordainketa mota: ☐ Bankuz
☐ Taloiez
☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGO S.A.L-ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647
 Bankuz ordaintzekoek betetzeko soilik
 Banku edo aurrezki kutxa:
 Titularra: N.A./I.F.K.:
 Titularren helbidea: Titularren telefonoa:
 Entitatea: _____ Sukurtsala: _____ K.D.: _____ Kontu zenbakia: _____
 Data: Sinadura:

Harpidetza-orri hau zure datuekin bete eta helbide honetara bidali: 142 P.K. / 20160 Lasarte-Oria —Gipuzkoa—

Aukeratu ongietorri oparia

☐ “Kirolaz badakit”
mahai-jolasa

☐ “888 txiste”
liburua

☐ “Txoriak txori”
lamina

☐ %25eko beherapena
ikasle bazara

Urtebeteko harpidetza:
2008ko prezioak

135 € Hego Euskal Herrian
165 € Iparr Euskal Herrian

ARGIA

Beatriz Preciado

«Naturan ez dago feminitaterik eta maskulinitaterik»

Iraindua sentitu zen; *marimutilla*, *tortillera*, deitu zioten. Sexualitateaz, generoaz, gorputzaz mila galdera zituela New Yorkera abiatu zen. Han queer mugimenduaren erdi-erdian egokitu zen. Orain, Parisen, galdera berberen erantzunak aztarrikatzen segitzen du unibertsitateko irakasle eta ikasleekin batera.

AMAIA ALVAREZ

LIERNI ARRIETA

ONINTZA IRURETA

Argazkiak: José Ramón Gómez

Duela gutxi hautsak harrotu ditu Thomas Beatie "gizon haurduna"ren egunkariko albisteak. Zergatik aztoratu da jendea?

[Pentsako orria eskura eman diogunean irribarre zabal-zabala atera zaio].

San Franciscoko lagun batek bere adiskide baten argazkiak bidali zizkidan, haurdun zegoen eta gero haurra izan zuen. Argazkia *Testo Yonqui* liburuan sartzea pentsatu nuen, baina Beatieren argazkiarekin jendeak nola erreakzionatu zuen ikusita ez sartzea erabaki nuen. Jendeak liburura joko zuen argazkia baino ez ikusteko, morbo erraza eragingo zuen.

Bada jendea uste duena gizon bakarra dagoe-la haurdun, alegia transexuala bakarra haurdun, baina San Franciscon adibidez, aita haurdunen komunitatea dago.

Beatieren gaiari helduta, oinarritzkoena azaldu beharko nuke gertaera hori ezagutzen ez dutentzat. Beatie, beste transexual asko bezala, transexual hormonatua da, baina obulutegiak mantendu ditu. Hormonak hartzeari uzten badio hilekoak izan ditzake eta umetokia erabil dezake haurdunaldirako.

Beatiek, beste transexual askok bezala, adierazten duena da ez diogula gorputzari begiratu behar jarraipen zorrotza duen sexuaren, generoaren eta sexualitatearen arteko bloke moduan. Beatieren gorputza ez da ez maskulinoa ez

femeninoa, potentzialitate ugari duen gorputza baizik, norbanakoarena bezalaxe. Zentzugabea da pentsatzea testosterona maskulinoa dela eta estrogenoa femeninoa, edo umetokia femeninoa. Umetokia hainbat gorputzetan dagoen organoa da eta orain arte kulturalki gorputz horiek femeninoztat hartu dira. Ezerk ez digu esaten umetokia berez eta historikoki femeninoa eta femeninoa baino ez denik. Beatieren haurdunaldia feminitatetik eta maskulinitatetik harago doa, amatasunetik eta aitatasunetik harago. *Testo Yonqui* liburuan teknoaitatasuna eta teknoamatasuna aipatu ditut. Hau da, baldintza teknologikoak daude tartean eta ez biologikoak soilik. Beatieren kasuan teknologia hori oso agerikoa da, baina haurdunaldi askotan dago. Esate baterako, intseminazio artifiziala ez zen asmatu transexualentzako, ezta homosexualentzako ere,

Nortasun agiria

Espainiako Burgosen jaio zen 1970ean. Filosofoa eta queer aktibista da. Orain, Frantzia, Université Paris VIII-n Generoaren Teoria eta Gorputzaren Historia Politikoak irakasten ditu. 2002an *Manifiesto contra-sexual. Prácticas subversivas de identidad sexual* liburua argitaratu zuen. Queer garaikideaz teorizatzeke ezinbestekotzat jo zuten lana. Berriki *Testo Yonqui* kaleratu du. Egitura politiko eta botereztokoez gorputzaren bizipenean nola eragiten duten aztertu du eta bere buruari testosterona emanda egin duen esperimendua kontatu du. *Teoría King Kong* (Virginie Despentes) itzuli du eta 12 urteko neska-mutil guztiei gomendatu die genero biolentziaren kontrako *kit* moduan.

nahiz eta askok hala uste. Pildora bezalaxe asmatu zen; familia zuri, heterosexual eta klase ertainekoentzat ugalketarekin lotutako ikerketak egiten ari zirela. Beraz, ugalketa sexualarekin zerikusia duten prozesu teknologiko horiek, zeinak sexua, generoa eta sexualitatea banatzen dituzten, gorputz guztietan ageri dira, ez anormalizat eta duintasunik gabekotzat hartzen ditugun gorputzetan soilik. Nire babesa eta esker ona luzatu nahi diet halako eraldaketa eta berrasmatze prozesuetan ari diren transexualei.

Prozesu teknologikoa diozunean zer adierazi nahi duzu?

Sinetsi dugu gorputza eta sexualitatea naturalak, berezkoak direla, hala erakutsi digu tradizio historikoak. Identitate sexualaren, gorputzaren eta sexualitatearen nukleo gogorra irudikatzen da. Nukleo hori kultura eta eraldaketa teknologiko guztietatik banandua legoke.

Judith Butler

“Lehenengo aldiz eskolak ematen ikusitakoan pentsatu nuen ordura arte egindakoak bazuela zentzua. Pentsatu nuen egunen batean berak egiten zuenaren tankerako zerbait egin ahal izango nuela, modu xumean. Ezagutzen dudana pertsona sexienetakoa da”.

Gorputz paristarra

“Bortizki ari da aldatzen Paris, politika kontserbadore beldurgarriekin. Arraza, klase eta sexualitatearen arabera banaketa oso gogorra da. Pribilegiatu senti naiteke, besterik gabe zuria naizelako eta goi mailako ikasketak ditudalako. Batzuetan ordea, ditudan lagunak ditudalako beste aldean sentitzen naiz. Sarkozy boterea hartu zuenean esan zuen 68ko kulturarekin amaitu nahi zuela, ordutik geroztik pentsatu dut 68 berria iritsiko zaiola. Gorputz paristarra? Gorputz iraultzailea da”.

1970eko eta 1980ko hamarkadetatik aurrera, feminismoaren alorreko hainbat pentsalari hasi ziren ikertzen diskurtso zientifikoetan ageri ziren metaforak (generozkoak, arrazazkoak eta kolonialak). Hori batetik, eta bestetik Michel Foucault historialari eta filosofoaren eskutik, adibidez, teoria deseraikitzaileagoak agertu ziren. “Sexuaren egia” ekoizten duten prozesuak aztertu zituzten: gorputzak normalizatzen dituzten, maskulinitatea eta feminitatea kontzeptuak asmatzen dituzten, homosexualitatea eta heterosexualitatea asmatzen dituzten prozesuak ikertu zituzten.

Esate baterako, heterosexualitatea/homosexualitatea kontzeptuak XIX. mendearen bukaeran asmatu zituzten sexualitatea kontrolatzeko eta normalizatzeke, –horrek ez du esan nahi ordura arte sexu praktika aniztasunik ez zegoenik; bazegoen noski–.

70eko eta 80ko hamarkadetako analisi garrantzitsuenetakoa eta zeharo berria da –gero queer teoriak muturreraino eramango duena– jabetzea sexualitatea eta subjektu sexualak formazio historikoen eta irudikapen politikoen ondorio direla. Beraz, ez dago entitate naturalik, ez dago naturan homosexualiterik eta heterosexualiterik, ezta feminitaterik eta maskulinitaterik ere. Orain naturalizat ditugun subjektibitate horiek prozesu politiko eta teknologikoei eragindakoak dira.

Teknologiaz galdetu didazu lehen. Bigarren Mundu Gerraz geroztiko teknologiak aztertu ditut. Teknologia horiek eta XIX. mendekoak oso desberdinak dira. XIX.ekoak kanpotik diziplina ezartzen zuten gailuak ziren: kartzela, eskola, ospitale psikiatrikoa, tortura, zigor metodoak... Arkitektura multzo horrek norbanakoa babesten zuen eta hainbat subjektibitate sortu: histerikoa, eroa, ume masturbatzailea, etxekoandrea... Bigarren Mundu Gerraz geroztiko teknologiak molekularrak dira, bizidunaren egitura infiltratzen dira, gorputzarekin nahasten dira.

Pildora da, zalantzarik gabe, sexuak eta generoak ulertzeko dugun eredu modu erradikalean aldatu duena.

Nola eragin du bada pildorak?

Teknologia molekular eta biomolekularrek sexualitatearen kontrol eta normalizazioan nola eragin dutenaren adibide bat baino ez da pildorarena. Hormona koktela, estrogeno eta progesterona koktela besterik ez da, 1940ko hamarkadan asmatutakoa. 1960ko feminismoak, bitxia da, sexu askatasunerako tresna gisa onartu zuen.

Askok harritu ninduen, baina kontua da pildorra laboratoriora sintetizatu zela, fundazio katoliko baten diru-laguntzari esker. Familia katoliko, klase ertaineko eta heterosexualek ugalketa programan ari ziren lanean. Ikerketan aurkitu zuten estrogeno eta progesterona konbinazioak ugalketarako baino, antisorgailu gisa balio zuen.

Amerikako Estatu Batuetan 1947an asmatutako lehen pildora hori Puerto Ricon probatu zuten. Teknika eugenetikoa gisa erabili zuten, arraza beltzaren hazkundera murrizteko, beltz eta zurien familia estatubatuarren purifikatu eta banatzeko. Niretzako ustekabea izan zen erabilera horren berri izatea. Jaiotzak kontrolatzeko 60ko talde feministen aldarrikapenak ezagutzen nituen; gorputzaren politizazioa, kontzientzia hartzea... eta pildorarekin egindakoa justu kontrakoa da. Erabilera psikiatrikoa —homosexualitate maskulinoa tratatu nahi zuten— eta eugenetikoa izan zituen.

AEBetako Osasun Sailak ez zuen baimenik eman lehen pildora komertzializatzeko hilekoak guztiz ezabatzen zituelako eta beraz emakume amerikarrak desfeminizatu zituelako. Berriz ere gauza sinetsa egin zuten. Lehen pildora hark %99ko eraginkortasuna zuen, alde batera utzi zuten eta hileko artifizialak eragiten zituen bigarren pildora asmatu zuten.

Zer adierazi nahi dut pildoraren historia honekin? Bada 1950eko urteetatik aurrera, jakinaren gainean abian jarri zela emakumeen gorputzaren kontrola hormonal. Kurioski feminismoak sexu askatasun bidetzat hartu zuen pildora. Noski badituela sexu askatasunerako bideak, baina horrek ez du esan nahi ez dugunik hausnartu behar alor politiko, generozko eta arrazazkoei buruz.

Beraz, eta pildoraren adibidetik orokortasunera jauzi eginda, sexualitatearen bestelako konfigurazioaren aurrean gaude, Foucaultek XIX. mendean deskribatutako eredu diziplina ezartzailetik harago. Nik eredu farmakopornografikoa deitzen diot, kontrola ez delako kanpotikakoa, arkitektonikoa, diziplinarioa, baizik eta molekularra, infiltratua, arina, nahi baduzue baita lagunkoia ere. Nik kontrol horri “pop” deitzen diot, “Mickey Mouse” kontrola, plazera eta askatasuna emango dizkigun konfiantzazko lagun gisa agertzen dena.

Eredu farmakopornografikoa aipatu duzu. Zer duzu esateko pornografiak?

“Bollera”, “dyke”...

“Espainiatik alde egin aurretik *marimacho*, *tortillera*, *lesbiana*... deitu ninduten, aberrazio beldurgarri horiek guztiak. AEBetara joan nintzenezan *bollera* hitza modan jarri zen Espainian eta hitz ederra iruditu zitzaidan, beste guztiarekin alderatuta. *Dyke* [bollera ingelesez], sexuaren aristokrazia izan da. Hala pentsatu izan dut: “*Dyke*, ezin naiteke hori baino gauza hoberik izan”. Hitz ederretan ederrena, alegia. Azken aldiari, izendapen horiek trans-aren ikuspegitik begiratzea atsegin dut, hartu ditudan hormonengatik, transexualekin ditudan harremanengatik, nire gorputza ulertzen dudana moduagatik...”.

gaztelupeko
HOTSAK

Errabal 23
20590 SORALUZE
Tel: +34 943 753016
Fax: +34 943 750139
gaztelupeko@hotsak.com
www.hotsak.com

WWW.
HOTSAK.
COM

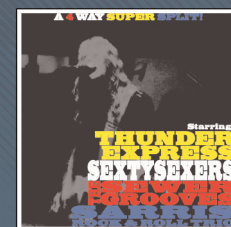
KARELEAN

56. Gelatik

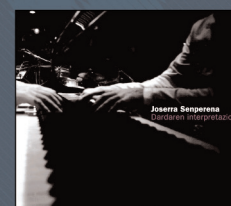

MORAU TA AGOTAK

Kalamidadiak

THUNDERS EXPRESS / SEXTYSEXERS
SEWERGROOVES / SARRIS ROCK & ROLL TRIO
A 4 Split EP" | 10"

JOSERRA SENPERENA

Dardaren interpretazioa

GAINSBURG
GAINBEGIRATUZ

AZKEN HITZA

Gizon/emakume

“Genero biolentzia iruditzen zait nortasun agirian sexua edo generoa jarri beharra. Ekintza iraingarria, diziplinatzailea, normalizatzailea da”.

Teknika oso berria da pornografia, masa kulturatzat hartuta. Lehenengo aldiz masturbazioa kapitalaren ekoizpenerako produktu bihurtuko du pornografiak. Ideia hori oso berria da zeren XIX. mendean eta XX. mendearen erdira arte masturbazioa gaixotasuna zen, gaitz soziala, lanerako eta ugalketarako behar den energia alferrik galtzen baita masturbazioaren bidez. Norbera bere buruarentzako arrisku sexuala zen, “esku masturbatzailea” lotu beharreko deabrua zen.

Bigarren Mundu Gerraren ondoren, sexualitatearen kontrolerako moduak zeharo aldatu ziren. Orduan kontua ez zen masturbazioa eragoztekoa baizik eta masturbazioa masa kultura bilakatzea.

...

Nik ez daukat erantzunik. Ez dakit zer gertatu den, nahiko nuke jakin. Beno, nik uste kapitalismoaren aldaketa dagoela, kapitalismoak nolabait gorputza, subjektibitatea eta sexualitatea produkzio bide gisa integratzen ditu. XIX. mendean eta XX. mendearen erdira arte sexualitatea kapitalaren etsaitzat hartu zen. XX. mendearen erditik aurrera kapitala jabetzen da sexualitatea etekin bihurtzeko, gorputza, plazera, sexualitatea, baita generoa ere, kapital ekoizpenaren iturri berriak bihurtuko dira.

Madrilgo Chueca auzoarekin gertatu da hori, esate baterako.

Horixe bera. Alabaina, Chueca ezin duzu Disneyworld heterosexualarekin alderatu. Jendea aztoratu egiten da Chueca ezagutzen duenean, uste duelako sexualitate homosexualak ghetto baztertua izan behar duela, eta

beraz kapitaletik at egon behar duela. Inola-ko identitatek ez dio ihes egiten logika horri. Lehen uste zen bazterreko identitate batzuk bazirela kapitaletik kanpo geratzen zirenak. Noski ezetz. Identitate horiek ere sistema farmakopornografiko berberaren eta kapitalaren ondorio dira. Kontua da identitate oro normalizatzeko gaitasuna dagoela, bai bazterrekoak diruditen identitateak eta baita normalizatuagoak diruditenak ere.

Subjektibitateak prozesu politiko eta teknologikoei eragin dituztela eta deseraiki behar direla diozu. Zer gertatuko da orduan borroka identitarioekin? Kolektibo minorizatuekin? Feminismoa subjektu politikorik gabe uzten baduzu armarik gabe gertatuko al da?

Bai zera. Inoiz ez dugu orain baino arma gehiago izan. Lehen genituenak armak ere ez ziren. Feminismoaren subjektua emakumea zela genioen, eta ni adibidez, ezin izan naiz sekula feminismoaren subjektuarekin identifikatu, inoiz ezin izan dudalako nire burua emakumetzat hartu. Eta hortaz gain, bai feminismoaren diskurtsoek zein genero normalizazioaren diskurtsoek irainaren bidez baztertu ninduten: marimutilla, lesbiana... Emakumearen eremutik baztertu ninduten. Emakumearen alor hori ere fikzio normalizatzailea zen.

Borrokarako armak galtzen ari garela diozu? Nik uste dut ezetz, guztiz kontrakoa. Konturatu gara fikzio horrek borroka politikorako beharrezkoak ziren identitateak, plazerak, gorputzak... baztertzen zituela. Gainera, borroka feministaren subjektutzat hartu genuen emakume hori, zuria, heterosexuala eta klase ertainekoa baino ez zen —ez dakit egiatan existitzen den irudi idealizatu hori—.

Oposizio dialektikoa irudikatzen zen: emakume biktima/gizon zapaltzailea. Egoera askoz korapilatsuagoa da. Kontua ez da zapaldua/zapaltzailea dialektika. Gorputz, sexualitate eta subjektibitate anitzekin egin beharko dugu lan, emakume subjektuak bere barruan bildu ezin dituenekin. Feminista heterosexual asko iritzi honekin bat etor daiteke. Zeren guk uste genuenaren kontra, agian, emakume subjektua borroka politikorako arma ez da izan, eta beharbada gainera, feminismoak burutzeke duen iraultza eragotzi du. XXI. mendeko iraultza horixe da, emakumea ez dela feminismoaren subjektua, feminismoaren subjektua etortzeko dago. Hori da behintzat nik espero dudana. ■

www.argia.com/argia-astekaria
helbidean, elkarrizketaren bertsio luzea.

Ikasys

Ikasketa pertsonalizatua teknologia berriekin

900 gramoko ordenagailu eramangarria da Ikastolen Elkartearen Ikasys proiektuko protagonista. Ikasle bakoitzaren beharretara egokitzen da eta badirudi haurrek gogoko dutela. Irakasle batzuekin ere izan gara, teknologia berriek dakartzaten aldaketek euren jardunean nola eragiten duten jakiteko.

JON TORNER

Argazkiak: Belai Irazabal

“**BIZITZA OSOA** idazten pasa dugu, eta aspertuta gaude jada. Ordenagailua askoz gehiago gustatzen zaigu”. Ignaciok esan digu hori, Orioko Herri Ikastolako ikasleak. Bederatzi urte ditu eta Ikasys proiektuan parte hartzen ari da, bere ikastolako beste zenbait haurrekin batera. Ingurunea-ko klasean dago, eta ordenagailu eramangarri txiki bat dauka mahai gainean. Baita gelako gainerako haurrek ere. Pantailatxoari serio-serio begiratzen diote guztiek. Bi irakasle mahaiz mahai dabilta, sabairantz begiratzen duten hatz erakusle asko daudelako.

Ikasle bakoitzak ordenagailu bana

Ikasys proiektua proba fasean dago. Gipuzkoako hiru ikastolatan abiarazi dute: Orioko Herri Ikastolan, Donostiako Santo Tomas Lizeoan eta Oiartzungo Haurtzaron. 6 eta 12 urte bitarteko haurrekin ari dira probak egiten, eta emaitzak positiboak badira, datorren ikasturtean beste hamabi ikastetxetan jarriko dute proiektua martxan. Haren helburua ikasleen beharrei modu pertsonalean erantzutea da, ikasleek norberaren erritmora egokitutako ariketak egitea. Horretarako, bakoitzak ordenagailu eramanga-

Orioko Herri Ikastolan, Ingurunea-ko klasean.

rri bat erabiliko du klasean. Maite Gomez Ikasys proiektuaren koordinatzaileak azaldu digunez, fitxa, testu liburu eta lan koadernoekin zaila da laguntza pertsonalizatua ematea, ikasle ororen beharrei modu berean erantzuten dietelako, bakoitzaren gaitasun eta erritmoa kontuan hartu gabe.

Orioko Herri Ikastolako haurrek bost ikasgaietan erabiltzen dituzte ordenagailu txiki horiek: Euskara, Gaztelania, Ingelesa, Matematika eta Ingurunea. Ikasgai bakoitzeko, astean ordu erdiz aritzen dira ordenagailuan. Marisa Aranburu bertako irakasle eta Lehen Hezkuntzako koordinatzailearen hitzetan ordenagailua denbora mugatuz erabiltzea ona da, ikastordu guztietan erabiltzeak ez lituzkeelako irakaskuntzaren erronka guztiak aseko: “Ikasysekin ezin da sorkuntza landu. Euskaran, adibidez, gramatika landu daiteke, baina ipuinen idazketa edota irakurketa ez”. Memorizazio eta trebatze ariketak lantzea da Ikasysen helburu nagusia. Galdera zuzenak egiten zaizkie ikasleei, eta hiruzpalau erantzun dituzte aukeran. Ingurunea-ko klaseetan bederen bat-bateko erantzunetan oinarritutako test itxurako formula hori errepikatzen da. Eta badirudi ikasleak gustura dabiltzala. “Bizitza osoa” paper

Ordenagailu eta liburuaren arteko oreka da gakoa.

Teknologia berriak ez datoz

liburuak ordezkatzera, elkarren osagarri dira

artean pasa dute eta aparailu elektronikoen gehiago erakartzen dituzte.

Ikastetxean egon arren, ordenagailuak jolasekin, entretenimenduarekin lotzen dituztela esan digute euren irakasleek. Agian, erantzun egokia aukeratzen dutenean horregatik oihukatzen dute bideojokoetako “toma!” klasikoa, munstroa akabatu eta pantaila gainditu dutenaren seinale. Gainera, teklatuak esfortzu txikiagoa egitea eskatzen du: “Zaila da umeak liburuarekin motibatzea; eroso bizitzera geroz eta ohituago daude, eta esfortzurik ez dute egin nahi”, adierazi digu Aranburuk.

Ignacioren alboan Eneko eta Paula esertzen dira. Liburuak erabiltzea baino, beraiek ere nahiago dute ordenagailuan aritzea. Aranbururen hitzetan, nabari da Playstation, Gameboy eta antzeko aparailuekin jolastera ohituak daudela. Dena den, liburuetatik hobeto ikasten dutela diote, gauzak errazago memorizatzen dituztela. Beharbada ez dira ohartzen “jolasean” dabilzan bitartean ikasten ere ari direla.

Irakaslearen papera aldatuko al da?

Ane Villak hamar urte daramatza irakasle moduan. Amaitzear dagoen ikasturtean

Marisa Aranburu irakaslea: “Internet tresna bezala oso positiboa da. Lehen liburua eman eta ikasleek irakurri egiten zuten. Orain Interneten sartu eta informazio mardoa dute eskura. Beharrezkoa da, ordea, irakurketa kritikoa egiten, informazio baliagarria topatzen erakustea. Noski, eskolaz gaindi, irakasleei ere badagokie jarraipena egitea, seme-alabak kontrolatzea. Askotan uste dugu ikasten ari direla eta Interneteko foro batean dabilta”.

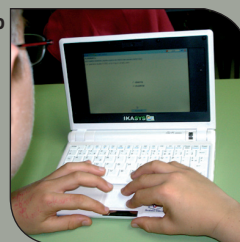
b-ikaskuntza

Interneten bitartez, ikaskuntza sistema mota berriak erabil daitezke, hala nola e-ikaskuntza (ikaskuntza elektronikoa, *electronic learning*) eta b-ikaskuntza (ikaskuntza mistoa, *blended learning*) izenekoak. Ikasys proiektua bigarren multzoan kokatzen da, ikasteko modu klasikoa eta elektronikoa uztartzen dituelako.

Ikasys ordenagailuaren ezaugarriak

Asus konpainiaren EeePc modelo.

- ✓ 7 hazbeteko pantaila.
- ✓ Linux edo Windows XP sistema operatiboak.
- ✓ 512 MB-eko DDR memoria.
- ✓ Datuak gordetzeko 4 GB-eko flash memoria.
- ✓ Pisua: 920 gramo.
- ✓ Prezioa: 300 euro.

Informazio gehiago: www.ikasys.net.

DBHko Teknologia zikloa ematen ari da Gasteizko Diocesanasko ikastetxean. Ikasle helduagoak ditu, baina bat dator Gomez eta Aranbururekin: “Nabari da ikasleei tresna berriak interesatzen zaizkiela, baina irakasleak jokatzeko duen papera oso garrantzitsua da. Gure garaian irakasle oso onak zeuden, eta horrelako baliabideen laguntzarik ez zuten arren, euren irakasgaiak erakargarriak izatea lortzen zuten”.

Ikasleek gogoko dute klasean –informatika gelaz kanpo– teknologia berriak erabiltzea. Baina irakasleak erronka berriei erantzuteko prest al daude? Ikasys proiektuak irakasleentzat abantaila handiak ekarriko dituela dio Maite Gomezek. Zuzenketak adibidez azkarago egingo dituzte eta irabazitako denbora beste behar batzuei hobeto erantzuteko erabili ahal izango dute, ikasleek ariketak egitean izan ditzaketan galderei erantzuteko, esaterako.

Proiektuan parte hartzen ari diren irakasleak iritzi berekoak diren galdetu diogu, eta istorioak zurrumbilo handia sortu duela aitortu arren, oro har ez dutela trabarik jarri azaldu digu. Aranburuk, bestalde, proba fasean daudela nabarmendu du, eta oraindik goizegi dela ondorioak ateratzen hasteko. Berririo errepikatu du ordenagailuen eta liburuen arteko oreka lortzea dela gakoa. Gomezek ere argi du hori, eta teknologia berriak ez datozela liburuak ordezkatzera, elkarren osagarri direla baizik.

Ane Villaren ustez, teknologia berriak klasean geroz eta gehiago erabiltzen doazen neurrian, irakaslearen papera aldatu egin beharko litzateke, ikasleei euren kabuz baliatzen erakustea izango delako hezkuntzaren ardatz nagusietako bat. “Eta horretarako gure lana zeharo moldatu behar dugu”, dio kontzientizatuta: “Duela gutxi arte, ariketa bat ebazteko eskatzen zenienean, zalantzarik izanez gero irakasleari galdetzen zioten. Orain beraiei eskatzen diegu erantzunak bilatzeko”. Internet oso tresna baliagarria omen da horretarako. Ikasleek badakite teknologia berriek joko handia eman dezaketela, eta urteen poderioz geroz eta trebatuago doaz eskolara. “Irakasleak, ordea, ez daude prestatuta, ezta kontzientziazatuta ere. Ordenagailuek lan egiteko modua errotik aldatzea eskatuko dute. Badirudi irakasle batzuk beldur direla, ikasleek beraiek baino gehiago jakin dezaketela ikusten dutelako. Bereziki 50 urtetik gorako irakasleen kasuan antzematen da hori. Ez dute aurrera egin nahi. Ulergarria da, baina aldaketetara egokitzen ez badira, majo sufrituko dute datozen urteetan”. Ane Villaren hitzak dira horiek. ■

www.argia.com/bideoak

helbidean, Orioko Herri Ikastolako esperientzia bidean.

Dive Tarpoon Urpekaritza

Kirol portua, A7 lokala
48992 Getxo

Tel / Faxe: 94 4912577

e-posta: divetarpoon@euskalnet.net

web orria: www.divetarpoon.com

Katalunia

B arkatuko didazue, Josi nahiz Ur, baina nik ez dut jaso *Gueroren* irakur-maratoiari buruzko e-postarik. Euskal Idazleen Elkarteko bazkide ez naizelako izanen da, seguru aski; ez galdetu idazle izanik zergatik ez naizen bazkide, neronek ere ez dakit eta. Nire aspaldiko “ezezta garaietatik” zahartzaro aldera berbisitatu beharko dut bekatuak eta kitatzeko, gorde dudana azterna da. Badut gehiago, ez pentsa.

Niri printzipioz ez zait gaizki iruditzen –arrazoia duzu, Ur, kontra-erreformaren kontu horrekin–, baina ez dakit noraino den zilegi Axular gure balore eta sistema moralarekin neurtzea. Zalantzak ditut. Egia da bestalde Axularren euskara zoragarria dela, baina dioena garai hartarako hainbatetan esan izanak unibertsaltasuna kentzen dio, *Kixotea* edo Ausias Marchen lanei ez bezala.

Zergatik ez garen Katalunia? Ai nola esan! Milaka dira arrazoiak. Koldo Izagirrek *Lokuzio hiztegiaren* sarreran dioten bezala, behar bada hemengo burgesia, oro har, ez delakoz euskaltzalea izan katalana izan den moduan. Horri eranstean baldin badiogu hizkuntzaren egoera soziolinguistikoa, zailtasun objektiboa gazteleratik abiatzen den batendako, duela gutxi arteko batasun eza eta abar, panorama hortxe dago. Gainera, hemengo burgesiari –kontzeptu honek ez dakit balio duen dagoneko– boterean paratu denean, kultura ez zaio gehiegi interesatu, benetako euskal izaerarekin oso ongi ezkontzen ez den zera islatzen ez duelako; izan ere euskal izaera definitzen duen ezaugarri nagusia lana baita, baina lan fisikoa, objektuak sortzearena, eta ez kultura bezalako gauza airezko bat.

Beste nonbait idatzi dut baina PNVri, Iban Zalduak dioten bezala, makina-erraminta interesatzen zaio batez ere eta ez, demagun, liburuak.

Iaz, Frankfurtuko azokan, diru gehien mugitzen duen azoka, Herrialde Katalanak izan ziren gonbidatu (aurrekoan Nazio Arabiarak, alderatzearren

Juanjo Olasagarre

Apalategi

Basterrvetxea

diot). Zer uste duzue, hori berez etorri zela? Ezta pentsatu ere. Generalitateak bi urtez izan zuen pertsona bat Frankfurt horrelako nazio txikia gonbidatua izan zedin eta lortu ondoren beste urtebete eman zuen dena antolatzen; seguru aski milaka bazkaritara gonbidatuko zituen kultura eragile deitzen diren horiek (kazetariak, idazleak, kritikoak eta abar), mila elkarrizke-

ta eginen zituen, milaka euro joanen ziren kandidatura lortzeko. Inbertsio etekindun horrek harrotasunez beteko zuen Reusko ehun enpresari txikia, baina halaxe beteko zuen Goierriko erraminta enpresaria? Duda.

Hogei urte baino gehiago daraman zuen Gobernuak (neurri batean nire aldarrikapen hau faltsua da, zuk, Ur eginen bazenu bezalaxe, izan ere guk zergak beste toki batean pagatzen ditugunez ez dakit noraino dugun esatera noana esateko eskubidea) Kultura Sailak gutxi egiten du bertako kulturetako bat mundura zabaltzeko. Nola ez da oraindik antolatu Etxepare Institutua? Zer uste duzue *Acantilado* argitaletxean irakurtzen ditugun Europa ekialdeko (Letonia, Polonia, Estonia, Eslovenia...) liburu horiek guztiek ez dutela haien gobernuak emandako itzulpen-argitaralpen laguntzarik?

Zergatik ez da goi mailako itzultzaile ikasketak izanik, beste unibertsitate batzuekin akordiorik erdietsi euskara-beste hizkuntza baterako itzultzaileak prestatu eta itzulpenak egiten hasteko? Zergatik ez dira atzerriko argitaletxeak halako kongresu batera gonbidatzen hemengo argitaletxeekin harremanetan jarri eta itzulpen-argitarapena errazteko? Zergatik ez da Eusko Jaurlaritza urtean behin edo Madrilera eta Parisera *errameriyan* abiatzen Euskal Astearen hementxo kulturaren aurkezpenera egitera?

Badakit, galdera gehiegi. Baina iruditzen zait kanporako jauzi hori derrigorrezkoa dugula, bestela usteldu eginen gara. Euskal Idazleen Elkartean izena eman behar baldin bada... ■

Beste nonbait idatzi dut baina PNVri, Iban Zalduak dioten bezala, makina-erraminta interesatzen zaio batez ere eta ez, demagun, liburuak

ALEMAN DARRAK
AKADEMIAN !!!

Heldu
naiz!

Gorka Moreno Márquez

EHUKO SOZIOLOGIA IRAKASLEA

Gazteak eta ezkontzak

Gaurko honetan, eta izenburuak engainurako beta ematen badu ere, ez dut ezkontzen inguruko azterketa soziologikorik egingo, barrutik –hobe esanda poltsiko barrutik– egindako gogoeta mingarria baizik. Aurten demagun bi tokatu zaizkigula: goxo-goxoa –*petit suisseak* edota *donutsak* bezala– baino mikatza izaten da hauen zaporea. Aurten bi ezkontzetara gonbidatu gaituzte eta zoritxarrez –bai zoritxarrez– hurrengo urterako perspektibak ez dira hobeak.

Zenbat balio du gonbidatu baten tzat ezkontza batek? Lehenik eta behin azkenaldi honetan hain modan jarritako *despedidak*: asteburu pasa nonbaitera, tartean zezenketen bataioa edota Irakeko soldaduak imitatu beharra, hauei noski gainontzeko osagarri etilikoak eta abar gehituz. Ez bagara Tenerife edo Río de Janeirora joaten, dena erraz samarra: 300 eurotan –akaso 600 bikotearentzat ere–. Bigarrenik, ezkontzarako arropak erosi beharra. Mutilek gehiago disimulatu dezakegu arropa berak berriz ere eramanetz, baina nesken kasuan –are gehiago koadrila bereko ezkontzak badira– estreinatzea behar-beharrezkoa izaten da. Gutxi-gutxienez, demagun, bikoteak 300 euro gastatu behar duela. Gero, ezkontza-menua ordaindu behar, Adriá edo Arzakera joan gabe, 300 euro bikote bakoitzeko, eta pentsatzekoa

INÍCIO AZKONA

denez, egun horretan zenbait gastu gehiago egongo da. Jarri dezagun 100 euro. Kopuru guztiak batuta, eta nahiko ikuspegi *agarrategi* batekin, denera bikotearentzat 1.300 euro ezkontza batengatik.

Ez naiz orain hasiko gazteen soldatei edota *mileurismoari* buruz hitz egiten, baina argi dago zer suposatu dezakeen ezkontza batek hipoteken garai hauetan. Urte berean ezkontza bat edo bi izateak oporrik gabe gelditzea dakar aukerarik onenean eta txarreanean arazo larriagoak sortzea. Hori edo gonbiteari ezetza esateko, aitzakia bilatu behar duzu edo guztien aurrean zure egoera ekonomikoa zein den azaldu behar duzu. Ez bata ez bestea ez dira aukera batere erakargarriak. Ez dakit nik ezkontzen maldizioei buruz hitz egin dezakegun, baina askotan aspal-diko lagun batek gelditzeko deitzen dizunean, niri behintzat, beldur ikaragarria sortzen zait, beste ezkontza batera joateko behartuta izango naitzen pentsatuz.

Bukatzeko eta aldizkari honek ematen dizkidan lerro hauek aprobetxatuz, berri on bat nire inguruko lagun eta senide guztientzat: nire ezkontza ez da ohikoa izango. Eta ingurukoei ere erregu bat: argi izan egun modan dauden ezkontza erraldoiez gain beste bizitza bat badagoela, beste ezkontza batzuk posible dira, kontutan hartu ezazue, mesedez. ■

«
Urtean ezkontza bi izateak
oporrik gabe gelditzea dakar
aukerarik onenean, eta txarreanean
are arazo larriagoak sortzea
»

TXANDAN

Igor Estankona

Edo beste Amerika. Amerika bihozbera

bezain erreala baita, zoritxarrez, aurka gauzkan Amerika. Hauteskunde primarioetan osasun-laguntzaz eta gizarte politikez asko hitz egin ez denez, itxura batean horiek ez dira arazo AEBetan. Eta badakigu baietz, auzi horien inguruan garatu direla borroka interesgarrienak hantxe bertan.

Reaganek suntsitutakoa –ez bakarrik elkartasunerako programak, ezpada ongizatearen ideia bera– zuzenduko ote duten datozen urteetan ikusgai dago.

Lapurrenak, faxistenak, boterean direlarik mezua da programak ez direla behar, enpresa pribatuak ondo ardu-

Benetako Amerika (VI)

ratzen direla arazo horietaz.

Emakumeak ez du ulertzen ezer, gutuna bidali du herriko egunkarira: “Nik AFDCko laguntzak behar ditut, eta seme-alabak eskoladinean dauzkat. Urtean 8.000 \$ baino gutxiago ordaintzen diren beharrak eskatu ditut. Egundik lanaldia daukat liburutegi batean orduko 3,5 \$ en truke; beraz laguntza gutxitzen didate hori konpentsatzeko. Hau da, beraz, nire gurasoak hona ekarri zituen Ameriketako Amets Handi hori: egin lan sano, hezkuntza jaso, arauak errespetatu eta aberastuko zara. Nik ez dut aberats izan nahi. Nire seme-alabak mantendu gura ditut bakar-bakarrik eta duintasunez bizi”. ■

Eneko Oñasagasti

ZINEMA EKOIZLEA

Non da bihotza?

Garai batean sorkuntzatik kudeaketara salto egin genuenok prezio latza ordaintzen ari gara. Ez gu bakarrik noski. Sasoi hartan hitzetik hortzera zebilen proiektu hitza. Gaur berriz egitasmo. Eta hura baino, haren falta zen denon kezka gure kulturaren garapenari begiratzeko genionean. Batez ere, gure ardura nagusiak sorkuntza izaten segitu duelako. Edo hala nahi izan dugu behintzat.

Garai haiek pasa dira ordea. Azken urtetatik hona gauzak aldatu egin dira. Gaur egun dena da estrategikoa, estrukturala, berrikuntzari lotua. Dena da plana, mahai sektoriala, behatokia, merkatuko kokapena. Hainbeste hitz eta mahai gauza bera izendatzeko. Segitzen dugu zerbaiten faltan eta inork ez dakigu zer den eta non dagoen. Inon baldin badago. Hori bai, bilaketarako metodologia ezin bikainagoak erabiltzen ditugu. Atzo DAFO zen gaur ez dakit nork asmatu zituen Sonbreroak dira. Nola bilatu aztertzen ematen dugu denbora baina zer bilatzen dugun ez dakigu oraindik. Eta bakoitzak badakiela uste du, baina denon artean ez gara ados jartzen. Eta horretarako arlo bakoitza osatzen dugunon parte-hartzea ezinbesteko baino derrigorrezko

INES URRUTIA

Gaur egun gauzak, ia-ia, lehen

bezala egiten dira, bakar

batzuen lana eta borondateari

esker. Hori erakutsi dit behintzat

eskarmentuak eta hainbat lanetan

topatu dudan jendeak

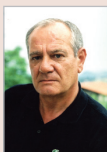

bilakatu zaigu han eta hemen. Ezin duzue imajinatu, edo bai, ikus-entzunezkoen arloa, esaterako, suspertzeko zenbat eta zenbat ekimen diferente dagoen. Zentzu horretan Tabakalera-koa salbuespena da, portu onera iristen bada. Gaur mahai sektoriala dela, bihar elkartearen bilera, etzi Tabakalera, etzi damu inkesta pare bat enpresan, lege berri bat, iritzia honetaz eta hartaz, laburmetrai lehiaketa, babes, aholkularitza, sustapena, berrikuntza, merkatuak, merkatu potentzialen garapenerako aukeren azterketak eta batek daki zenbat horrelako. Eta dena oso hotza. Hotzegia aukeran.

Eta denen gainetik, horietako bilera askotatik bueltan bueltaka zalantza bera. Edo sinesmen bera. Gaur egun gauzak, ia-ia, lehen bezala egiten direla, bakar batzuen lana eta borondateari esker. Hori erakutsi dit behintzat eskarmentuak eta hainbat lanetan topatu duen jendeak. Koordinaziotik, herri honetan, oraindik oso urruti gabiltzala, alegia. Eta bila aritzen garen horietan, batzuetan, bideak eta estrukturalak eta metodologiak baztertu gabe, bihotzaren bidearen bila —edo bidean bihotzaren bila ari garenean— ahalegina maizago egin beharko genukeela uste dut. ■

HIRUKO TXIKIAN

Joxemari Ostolaza

Omen dira. Besterik ez. Estropade-tan irabazitako banderei, hola esaten

zieten gure aurrekoek. Iaz ere, arraunlari gazte bati entzun nion Kontxakoari buruz ari zela. Baina ikurrina besterik da. Donostiako Buen Pastoreko dorrean jarritakoa, hirurogeita bostean edo izango zen, ez zen trapu soila izan, ekintza hark ekarritakoak frogatu zuen bezala. Poliziak inguratu zuen katedrala eta suhiltzaileen zurubi erraldoia erabili behar izan zuten hura kentzeko. Atxilotetak ere izan ziren eta orduan komisaldegian egurtutako bat behintzat, bizirik da oraindik lekuko. Hainbesteko gorroto sortzen zuena,

Trapuak

legalizatu zuten noizbait eta edozertarako erabiltzen eza-gutu genuen ondoren komertzianteen bizigai. Sukar hura igarota, ohikoa bilakatu genuen. Berriro ere, espainolak jartzen ari dira modan. Bilboko Azkunak lehenik eta Donostiako Elorzak ondoren udaletxetako mastak piperpotoz jantzi dituzte. Legea betetzea da, omen, arrazoiak. Eta legea, jakina sakratua da, herri ordezkari-ek eginga, nahiz eta hauteskundeetan besterik iragarri. Datozen autonomikotan esan dezatela argi, berriz ere eskalatzailen beharra izango dugula ikurrina gure udaletxetako mastatan ikusteko, eta poliziak eta suhiltzai-leak lanean jarriko dituztela legea betetzen. ■

Tertuliano orojakileari jarriak

I

Alde bat utziz programazio
ta telebistaren maila
aipatu nahi dut azkenaldian
ugaritu zaigun saila.
Batzuk azala deitzen diote,
beste batzuek matraila...
Tertuliano orojakilez
bete digute pantaila.
Zenbaitentzako ogia lortzen
gaur egun ez dago zaila!

MADDI SOROA

IV

Eta autoan, irratiazen
menpean jartzen bagara
a ze sorpresa! Telebistako
jende beraren turrada.
Beraz antena bat utzi eta
berriro uhinetara.
Kontu berberak han botatzeko
gogoia ere behar da ba!
Non eta zertan ez du axola...
kontua irtetea da.

II

Antenan diren segundoetan
banatzen da boterea:
mingaina zorrotz izan behar da,
hitz jariora trebea
bost xentimoko arrazoiekin
engainatzeko jendea.
Konklusioa ezaguna da
(nahiz zita ez den nerea):
nork altuago hark arrazoia...
arraindegiko legea!

V

Arrazoi puskak banatzen dira
hitz populisten neurrira
inora heltzen ez den ezbaian
segi tira eta bira...
Ta aurkezleak, sarritan sartuz
eztabaidaren erdira
interes tantak isurtzen utziz
(nahiz ez etorri harira)...
Kazetaritzan ari direla
sinestera heltzen dira.

III

Politikari erretiratu
ta bazterreratuena
dugu agian espezieko
pizirik ugariena.
Epaile edo auto-saltzaile...
hemen onartzen da dena.
Zer da gauetik goizera kolpez
aditu bihurtzen dena?
Izenpean zer jarri pentsatzen
dute lanik handiena.

VI

Berez berria ere ez dena
bihurtzen da eskandalo
elkartuz gero hitzetan haina
lastodun lau txorimalo.
Batzutan norbait izanagatik
itsu-herriko tartalo
hoiei ordaintzen ari badira
Kalaka eta *Pásalo*
berriro ere egingo dute
gure kontura jan da lo!

Idazleak hizkuntza artean kongresua

Irakurle astigmatikoen alde

“Kandela iluntasunean”, hala deskribatu zuen Jose Antonio Ardanza lehendakariak Frankismo garaian Renoko Basque Studies Center-ek egindako lana. Hil zen, ordea, Franco, eta lanean jarraitzen du AEBetan zentroak. *Writers in between languages: Minority literatures in the global scene* (Idazleak hizkuntza artean: literatura gutxituak testuinguru globalean) izeneko kongresua antolatu du aurten maiatzaren 15etik 17ra bitartean.

Testua eta argazkiak
INIGO ASTIZ

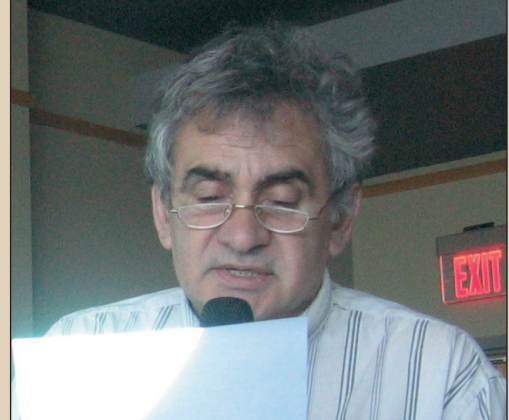
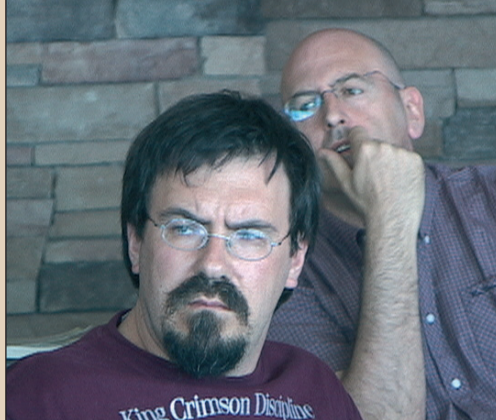
WILLIAM DOUGLASS Distinguished Visiting Schollar izeneko programari esker, Euskal Zentroak gonbidatuta, eman du ikasturtea Bernardo Atxaga idazleak Renon. Eta urtero egin ohi dutenez, gonbidatu horri dagokion alorraren inguruan prestatu dute kongresua zentrokoek. Literatura izan da, beraz, aurten-go saio guztien bizkarrezurra. Literatura txikiak eta haien gunea munduan. 18 hizlari bildu dituzte, horretarako, hiru egunez gogo-eta egin, eztabaidatu, eta hitzaldiek emandakoarekin liburu bat argitaratzeko asmoarekin. Azken egunean beren testuen irakurketa ere eskaini dute idazleek –Aurelia Arkotxa, Rikardo Arregi Diaz de Heredia, Bernardo Atxaga, Mariasun Landa, Miren Agur Meabe eta Iban Zaldúa–.

Jardunaldi trinkoak izan dira, eta zaila da halakoetan ondorio argirik aipatzea. Horrek ez du esan nahi, hizlarien ikuspuntuak bat egiten ez dutenik. Ardatz beraren bueltan

Renoko kongresuan parte hartu zutenek ez zuten hiriko kasinoak ezagutzeko aukera galdu.

aritu dira guztiak, gutxi gorabehera. Nazio literaturez batzuk –Estibalitz Ezkerra eta Mari Jose Olaziregi–, hispanismoaz besteak –Joan Ramon Resina–, literatur itzulpenez beste batzuk –Mario Santana–, baina denak txikia ikusezin egiteko joera duten eskolak salatuz, eta errealitatea eskola horiek azaldu ohi dutena baino anitzagoa dela aldarrikatuz.

Luisa Elena Delgadok erabilitako begi astigmatikoaren irudiak labur dezake, nola-bait ere, hitzaldi gehienetan aipatu den ikuspegi aldaketaren beharra. Begi astigmatikoak gune ezberdinetan ditu foku puntuak, kornearen kurbadura dela eta, ikuspen lausoa sortuz. “Eta ez al luke horrexek behar literatur kritikaren eginbeharra: kontrajarri eta itxuragabetuari begira jartzea? Ez al da ikuspegi bakar eta zentratu bat mantentzeko behar obsesiboa literatur historien, eta ‘mundu historien’ akatsik nabarmenena?”. Delgadoren ustez, aditua ezin da ikuspegi

horiek kolpean aratz ikusaraziko dizkion beturrekoen zain gelditu, “begira jarraitu behar du, eta ikuspuntua aldatzeko prest egon, lauso bada ere, dimentsio anitzeko den errealitatea ikusi ahal izateko”.

Bortizkeria politikoaren gaia ere maiz agertu da hizketaldietan –Nerea Arruti, Anabel Martin–. Hartaz idatzi behar ote den, nola idatzi beharko litzatekeen... Memoria izan zen beste batzuetan nagusi, Alfredo J. Velasco-Sosaren hitzaldian, adibidez, eta lokala eta unibertsalaren ezkontza Xavier Plarenean, Josep Pla idazle kataluniarra adibide hartuz. Bidaia liburuak eta nazioen eraikuntzarekin duten lotura gorabeheratsua izan zituen mintzagai Luis Fernandez Cifuentesek, eta idazle *marra-*
no-ak, aldiz, Teresa M. Vilarós-Solerrek.

Euskal idazleak

Ikuspuntu pertsonalagotik aritu dira euskal idazleak. Euskaraz idazteaz, eta horrek dakartzan ondorioez. Zergatik idatzi hizkuntza txiki horretan, munduan errazago dabil-tzan, eta haienak ere badiren beste hizkuntza handiagoak erabili beharrean? Hori izan da behin eta berriz aipatu den galdera. Sei idazle eta sei erantzun ezberdin, pertsonalagoak batzuk, politikoagoak besteak.

Atxagaren hitzaldiak ekarri du sokarik luzeena. Euskaraz idazteko erabili ohi diren eta erabiltzen diren arrazoiei buruz egin du gogoeta *Kortxo eta aingura* izeneko hitzaldian. Arrazoi arinei “kortxo arrazoiak” deitu die, eta astunei, aldiz, “aingura arrazoiak”. Arrazoi indibidualak bultzatuta ida-

Ezker-eskuin: Aurelia Arkotxa, Mariasun Landa, Iban Zaldua, Rikardo Arregi Diaz de Heredia eta Bernardo Atxaga. Idazleak hizkuntza artean kongresuan parte hartu zutenen zerrenda eta eskainitako hitzaldien inguruko informazio gehiago Interneten, <http://basque.unr.edu/Literature2008.htm> helbidean.

tzi dezake idazleak euskaraz, “desio duela-ko”, baina ikuspuntu sozialetik eta instituzioei dagokienean, aingura arrazoiak beharrezkoak dira, eguneroko esfortzua eskatzen duelako horrek, eta desioak ez ei diolako horri eusten. Euskal literaturaren instituzioa aingura ideologiko eta politikoek eratu zuten. Orain hortik urrunago joatea da lortu behar litzatekeena Atxagaren iritziz, idazlearen eta irakurleen arteko intimitatea garatzera.

Gaztelaniaz argitaratuz gero, ikusezina da euskal idazlea, eta euskaraz eginez gero, aldiz, atentzio mediatiko handia jasoko du Euskal Herrian. Mirande eta Arestiren garaian “latza” zen euskaraz idazteko hautua egitea, baina gaur egun “ez hainbeste”. Beste literatura batzuekin alderatuta, euskal literatura ez dagoela hain gaizki aipatu du, dirua ez dela halako arazoa, eta “usurpatzaileak” ere badaudela.

Literatura nazionalak nagusi diren egitura batean, literatura gutxituek kuota bat izaten dutela esan du Elena Delgadok eztabaidarako zabaldutako tartean, eta euskal literaturaren kasuan, kupo hori Bernardo Atxagak betetzen duela. Ildo beretik egin du Joan Ramon Resinak bere galdera. “Posible da euskal literaturan Atxaga bat baino gehiago egotea?”. Mari Jose Olaziregik, azkenik, euskal literaturaren ajeak aipatu ditu; hizkuntza-ren transmisioan dagoen defizita, irakurtzale-tasun maila baxua, euskaraz irakurtzeko zailtasunak... “Atxaga da horretatik guztitik salbatzen den bakarra”. ■

B I L B O

Maiatzaren 29tik ekainaen 8ra arte, Arenalean

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

Mari Jose Olaziregi

«Oso amateur gabilta munduan»

Nola eragiten du ingelesaren hegemoniak munduko hizkuntza eta literaturaren berrantolaketa? Zer aukera dute bazterretik datozen ahotsak testuinguru berri honetan entzunak izateko? Zer paper betetzen du literatura gutxitu batek bere komunitateari begira? Galdere horiek zirikatuta egin da Renoko kongresua. Ikasturte bat darama Mari Jose Olaziregi literatur kritikari eta irakasleak Center for Basque Studies-en lanean, eta bera aritu da kongresuaren antolaketa lanetan.

Gure idazleek leku bat topatu behar dute, euskal idazle diren aldetik.

Eta ingelesa izan al daiteke horretarako bide?

Ingelesa gurerara egokitu behar dugu. Muga politikoak gaindituz, munduan gurea den bezala aurkeztu behar dugu, ingelesera itzulitako euskal lan bat bezala, baina ikuspuntua aldatuz, ez literatura nazionalen izenean, merkatu ireki eta zabal horren izenean baizik. Gurearen kasuan, adibide bat aipa dezaket nik; hemen, Renoko Unibertsitatean egindako *An Anthology of Basque Short Stories* [Euskal Narrazio Laburren Antologia] izeneko bilduma. Bide ona egin zuen, eta beste hiru itzulpen heldu ziren haren ondotik. Funtzionatu zuen. Egia da, baita ere, kanpoan mugitzeko gauzarik eraginkorrena sari bat dela. Hori da Unai Elorriagaren eta Bernardo Atxagaren kasua. Alde handia dago bata eta besteak Espainiako Sari Nazionala lortzerako egina zuten ibilbidean, baina horrek bultzada handia eman die bie.

Zergatik izan da garrantzitsua kongresu hau?

Horrelako biltzarrak beti dira garrantzitsuak, eta hau are gehiago, oso gutxi direlako atzerrian egin eta euskal literatura tartean duten kongresuak. Garrantzitsua izan da, baita ere, AEBetan egin delako, eta ingelesa delako egun, munduko *lingua franca*. Merkatu kontuetan, ingelesarekiko nolabaiteko morrontzan daude gainerakoak. Horregatik, momentu ona da aztertze gurea bezalako literatura txikiak zer leku duten merkatu global horretan. Eta hortik dator kongresuaren izena ere.

Gonbidatuak ere garrantzitsuak izan dira.

Euskal idazleek gain, AEBetan dauden hispanista ezagun eta entzutetsuak gonbidatu ditugu. Historiografia berri baten beharra aldarrikatu dute aditu horiek. Sentsibiltate berezia dute guztiek. Luis Fernando Cifuentesek, eta Mario Santanak, bi aipatzearen, behin baino gehiagotan esan izan dute espainiar literaturaren historia egiten denean, espainiar literatura deritzon hori ez dela gaztelaniaz idatzitakoa bakarrik, horrez gain badaudela ondoan beste literatura batzuk ere gaur egun zeresan handia dutenak. Santanak aztertu duenez, baina, literaturaren historia idaztean ikusezin egiten dira beste literatura horiek, edo irentsi egiten dira bestela. Gero badira beste kontu batzuk literatura desberdinen arteko harremanak eta indar-orekak neurtzeko balio digutenak. Itzulpenak, adibidez. Gaztelaniara egindako itzulpenak askoz ere gehiago dira, adibidez, gaztelaniatik beste hizkuntzetara egiten direnak baino. Espainian literatura zentrala zein den argi adierazten du horrek: gaztelaniakoa. Nik ez diot gaztelaniara itzuli behar ez denik, kontrakoa ere egin behar dela baizik.

“Oso anbizio handiz jardun behar dute euskal idazleek eta euskal erakunde literarioek. Daukatena ona dela sinetsi behar dute”

Eta sariez gain?

Literatura txikiak badute mundura konplexuekin bezala aurkezteko ohitura. Nik uste dut oso anbizio handiz jardun behar dutela euskal idazleek eta euskal erakunde literarioek. Daukatena ona dela sinetsi behar dute. Eta nik dakidala, orain

arte, politikoek ez dute horretan gehiegi sinetsi. Europako beste leku batzuetara begira jarriz gero, ohartzen gara gurean dirua ez dela problema. Badago guk duguna baino askoz gutxiagorekin gauza politik egiten dituen herrialderik. Sinestea, bultzatzea, eta irizpide bat edukitzea da garrantzitsua. Ausarta izatea, sareak eraikitzea, eta irakurle berriak bilatzea. Oso amateur gara, eta oso amateur gabilta munduan. Egin ditugun itzulpen gehienak kontaktu pertsonalengatik egin ditugu. Badaude instituzionalak ere, baina pertsonalak dira gehienak. Euskal idazleak ez du maila horretan babes handirik.

Eta bide horretan aurrera egiteko balio izan du kongresuak.

Helburua AEBetan sarea sortzea zen, sare akademikoa. Hori da egin gabe dagoena, eta hori da egiten saiatu garena. ■

Matrioskaren bihotz akustikoa

TRANSMITTITZEN DUEN lasaitasuna ikusita harritu egiten du diskoa lau egunetan grabatua dela jakiteak, azkar antzean beraz. Hala aitortu du Saioa Garinek berak, ondo aprobetxatutako lau egun izan zirela, aurrenekoan berak gitarra eta ahotsarenak egin zituela eta ondoren etorri zirela Gorka Hermosa akordeoiarekin eta Joseba Baleztena gitarra elektrikoarekin. Emaiz: folk amerikarrean oinarritutako hamaika kantu, ingelesez eta euskaraz abestuak.

Bigarren lana du Saioak. Moonpalace-ekin kaleratu zuen aurrekoa ere (*Particular land*, 2007) eta, hau esatea klixia izan daitekeen arren, nabaritzen zen gustu handiko eskua zegoela kantuen atzean. *Matrioska heart* horren baieztapena da, baina zerbait gehiago ere bai, ez baitu alferrik izen hori diskoak: pan-pin errusiarra bezala, entzunaldi bakoitzean sorpresa berrietarako bidea irekitzen du.

Donostiako Okendo kultur etxean eskaini duen kontzertuaren ondoren ari gara berarekin hizketan eta atera den aurreneko gaiak musikaren mamiarekin baino, azalarekin du zerikusia, diskoaren azalarekin zehazki —orri hau ilustratzen duena—. “Juanraren kontua da hori” azaldu du. Moonpalace Recordseko arduradunak diseinu ederra prestatu dio CDari, euskarriari berari balioa ematen diona mp3-en garaiotan.

Disko barrura sartuta, Saioak azaldu duenez kantu hauetako batzuk ateratzen hasita zegoen aurreko diskoa argitaratu zenerako eta hitzetarako ideiak ere landuta zituen. Aurrekoan ez bezala ordea, instrumentu gehiago daude oraingoan, gitarra eta ahotsa janzteko. Zergatik? “Bakarrik aritzeak badauka bere xarma, baina aldi berean hutsunea ere bai. Ona da, jendaurrean biluzten zarelako eta zu bakarrik zaude hor; taldean berriz, konpartitu egiten duzu besteekin”. Sexty Sexers taldeko

Gitarra bat, ahotsa, armonika bat, akordeoia eta punteo elektriko batzuk, zergatik ez? Disko handi baten historia da; disko txiki batena ere bai; nondik begiratzen diozun. Txikiaren detailea eta handiaren osotasuna, biak ditu Saioaren *Matrioska heart*-ek. Beasaingo Moonpalace Records-ek argitaratu berri du.

GORKA BEREZIARTUA

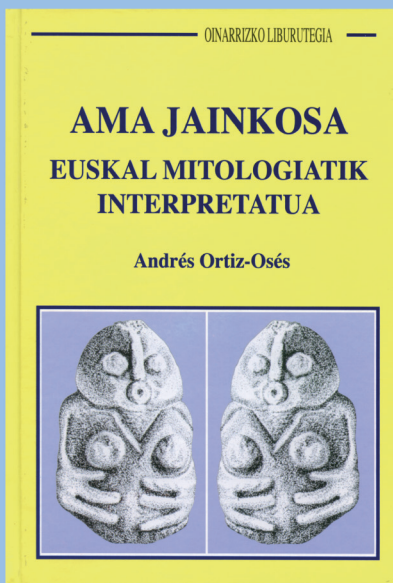
Joseba Baleztenaren gitarra elektrikoak bestelako ukitua eman die hiru abestiri. Saioak diskoa irekitzen duen *Hey river* kantuan Baleztenaren *slide*-a sartzeak ematen dion blues soinu nabarmendu du: “Mississippin jotako kantua dela ematen du”. Gorka Hermosaren akordeoiak berriz, hitz egiten daki. “Konbertsazio modukoa dago diskoan. Abestiak entzun eta esan zuen ‘akorde hauei zer sartuko diet intentsitatea emateko?’. Eta horixe eman dio, intentsitatea”. Emaizaren

kalitatea ikusita taldea osatzeko tentazioa gertatzen da. Disko hau entzutean bateria eta baxua sartu zitezkeela pentsatu du eta ez du baztertzeko aurrerago jende gehiagorekin aritzea.

Hiru kantu daude euskaraz eginda. *Entzun* aldizkarian joan den urtean eskainitako elkarriketa batean azaldu zuenez, erosoago sentitzen da hitzak ingelesez egiten. “Euskaldun zaharra naiz, ez dut erdaraz hitz egiten, baina folk amerikarra egiten dut, ingelesa ondo datorkio berez”. Hizkuntzak ematen duen *feedback*a ere nabarmendu du ordea. Madrilgo Ladyfest-en jo berri, euskaraz abesten dituen kantuekin zerbait bitxia nabaritu du, entzuleek zer abesten zuen ulertzen ez eta, bera ere kantatzen ari zenari hainbeste erreparatu gabe ari zelako. Hemen ordea, desberdina dela dio, abestia gehiago bizitzen duela.

Ligorretako Sustraiez Blai jaialdian izango da Saioaren kantu berriak entzuteko hurrengo aukera ekainaren 28an. Uztailan eta abuztuan kanpora joango da oster, Huescako PIR jaialdira lehenbizi eta Zaragozara gero, EXPO erakusketan hiru kontzertu eskaintze- ra. Agenda hori ikusita dator galdera, ea kanpoan Euskal Herrian baino gehiago jotzen ote duen, alegia. Ezetz dio, bere momentu onenean dagoela orain. Zerbaitengatik izango da. ■

AMA JAINKOSA

30.000 urtean zehar, hala Eurasia nola Mediterraneoko kostaldean garatutako Ama Jainkosaren esanhai mitikoak eta erritualak ikertzen ditu liburu honetan Ortiz-Osés hermenuta ospetsuak.

Aurrekoan oinarrituta, ondoren, Mariren azpian datzan eredu teluriko-panteista jartzen du agerian, eta horretarako "indar" eta "adur" hitzen oinarritzko analisi semantikoan murgiltzen da.

SOZIOLOGIA ETA HISTORIA BATZEN

Gizarte-harremanak egoki ulertzeko oinarritzko liburua dugu hau. Komunismo primitiboa, jabetza pribatuaren sorrera, patriarkatuak matriarkalismoa menderatzea, estatuaren eraikuntza, gerren logika, aurrerakuntza teknologikoen helburuak, industrializazioaren bultzagileak, klaseen arteko borrorak, globalizazio ekonomikoa, lehertze demografikoa eta pobrezia, inmigrazio itzelak, sareetako kapitalismoa, lehergailu atomikoak, baliabideen murriztapenak,...

... eta, kaos horren barnean, herri txikien identitatearen iraupenerako arazo larriak aztertzen ditu Mikel Urkolak liburu bikain honetan.

GAIAK
ARGITALDARIA

Jadanik salgai zure liburudendan!!!

Gure liburuak liburudendetan aurkitzen ez badituzu klika ezazu gure: www.gaiak.net

Tel. / Faxe 943 47 13 04

ZURE ZAIN GAUDE!

jiak@facilnet.es

Zenbat urte behar da nobela bat idazteko?

Ez, goiko izenburuan ez gara idazteko prozesuaz ari, nobela ontzean idazleak duen adinaz baizik. Mila aldiz entzun dugu eleberriak adin bat duela, heldutasuna behar dela genero horretan murgiltzeko, literaturarako dohainaz jantzitako zenbait jenio albo batera utzita. 50 urte baino gehiagoko aldea duten Ramiro Pinilla eta Harkaitz Canoren eskutik abiatu gara idazleen adinari buruzko uste zabaldu horren egiak eta gezurrak aurkitzera.

UNAI BREA

HELDUTASUNAREN GENERO izendatua, ezin omen daiteke nobela onik sortu 40 urte bete arte, edozein arauk behar dituen salbuespenak salbuespen. Batzuentzat mito hutsa da eleberrigintza eta adina lotzen dituen, beste batzuentzat baieztapenak badu funtsik. Ramiro Pinillak, 40 urte dagoeneko bi aldiz bete dituen idazleak, aitortu egiten du gaztarroan nobela onak egiteko gaitasuna izan daitekeela, baina ez du uste egile berak nobela on bat baino gehiago idatz dezakeenik gazte den artean. “Eta betiere, autobiografikoa izango da”, dio getxoztarrak, “nobela bat elementu askorekin osatzen da; 25-30 urteko batek bizipen nahikoa izan badu, eta hori idatziz emateko dohainak baditu, nobela ona egin dezake. Baina bigarrenenerako itxaron egin beharko du”.

Orain dela hilabete batzuk, Pinillak kontu hauei buruzko mahai-inguru batean parte hartu zuen Bilbon. Haren aldamenean, txanponaren beste aldea nonbait, Harkaitz Cano lasartearra zegoen, 32 urte besterik eduki ez arren literaturara inola ere heldu berria ez den gizona. Gaztearen ahotsaz eskarmentua mintzo. Idazle hasiberriaren ajeez jardutean, berarentzat iraganeko kontuak direla igartzen zaio Canori. Nolanahi, ez ditu ajeok ukatzen.

“Gaztetan originaltasunak kezkatzen zaitu batez ere. Gero konturatzen zara hori baino inportanteagoa dela inguruko gauzei adi egotea”. Lasartearraren ustez, badu azalpenik originaltasuna grial santu bihurtze horrek: lehenbiziko liburua idazten ari denarentzat, hori da bere bizitzako liburu bakarra. Den-dena hor jarri nahi izaten da, eta hori dateke gazteen

Ramiro Pinillak (ezkerrean), ez du uste idazle gazte batek nobela on bat baino gehiago idatz dezakeenik, “eta gainera autobiografikoa izango da ezinbestean”. Harkaitz Canoren ustez, originaltasunarenganako obsesioa da idazle hasiberrien bekaturik behinena.

ZALDI ERO

ALBERTO ELOSEGI

bekatueta bat, alderdi ona ere badaukana: ondorengo lanetan –baleude– sarritan agertzen ez den pasioa du estreinaoak. “Idazle gazte baten bigarren liburua zaila da, baina era berean askatzaileagoa, dagoeneko ez delako zure apustu bakarra”. Konturatu bedi irakurlea Canok bigarren liburua idazteko gaitasuna aitoritzen diela gazteei, Pinillak ez bezala. Eta azken oharra originaltasunaz: “Zer da artista XXI. mendean? Irizpide ona duen kleptomanoa”. Are gehiago Internet eskura dugunetik.

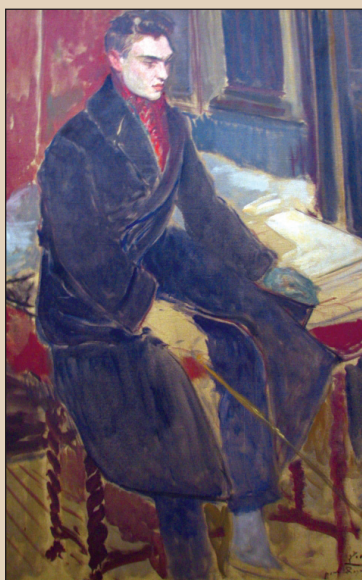
Ramiro Pinillaren ibilbideak badu zerikusirik horrekin. “Gaztaroa nobela poli-ziakoak eta *far west*-ekoak idazten eman ostean –bakarra argitaratu zidaten, besteak itzuli egiten zizkidaten–, 35 urterekin sentimenduei buruzko istorioa papereratzeari otu zitzaidan. Oso txarra izan zen”.

Handik bi urtera, *Las ciegas hormigas* argitaratu zuen, bere nobelarik ospetsuenetakoa eta Nadal sariaren irabazlea. Zerk eragin zuen hain jauzi handia hain denbora laburrean?

“Bi liburu haien tartean Faulkner irakurtzen ibili nintzen, eta harrezkerotik berebiziko garrantzia ematen diot idazlea bakoitzak bere hizkera garatzeari”. *Las ciegas hormigas*-en hizkerak, hain justu, Faulknerrena zuen oinarri. “Ez bazara gai zeure hizkera asmatzeko –eta hori benetan zaila da–, inspirazioa bilatu behar duzu. Kopiatu, esan diezaiogun”. Akabo gazteen originaltasun asmoak, baina ez dadila inor larritu: Pinillaren esanetan, ez dago kopiatzeagatik zertan kezkatu, ekinaren ekinez azalera aterako baita norberaren benetako hizkera.

Irudimenak badu adinik?

Eleberri egileek irudimena behar du, eta Pinillaren iritziz, hura lantzea denbora kontua da halaber. Horra 40 urtetik beherako nobela sortzaile gutxi egotea azalduko lukeen arrazoieta bat. Ez ditzagun nahastu, hala ere, benetako irudimena eta umei

Irudian, Raymond Radiguet, 1903an jaioa eta hogeiei urte geroago zendua. Astia izan zuen nobela bi idazteko, horietan ezagunena *Deabrua gorputzean*, Ramiro Pinillak aipatzen dituen eleberri autobiografikoen adibide bikaina. 30 urte bete aurretik guztiz nobela onak egin dituzten beste idazle batzuen izenak gogorarazi nahi izan dizkigu Harkaitz Canok: Italo Calvino (*Il sentiero dei nidi di ragno*), Mario Vargas Llosa (*La ciudad de los perros*)... Salbuespenak beti salbuespen, eta kasu honetan askotxo.

egotzi ohi zaien izen bereko ezaugarria, ohartarazten gaitu Pinillak. Umeena fantasia da, errealitatetik kanpoko kontuak, nobelak egiteko balio ez dutenak. “Irudimena beste zerbaite da, eta norberak bizi izan duenarekin harremana du, bizi ahala gauzak irudikatzen baikoaz”.

Idaztea ofizioa da, eta ofizio guztiak bezala, zenbat eta gehiago egin orduan eta hobeto. Horretan bat dator Pinilla, Cano eta mundu guztia, “nahiz eta 19 urte dituzunean oso argi edukitzen ez den”, Lasartekoaren esanetan. Jon Kortazar literatur kritikoaren ustez, urtetan aurrera egin ahala idazteko era finkatu egiten da, solidifikatu, “baina garrantzitsuena ez da hori, baizik eta zer neurritan lortzen duen idazleak irakurleen fideltasuna gordetzea eta gehiago erakartzea. Horretan adinak ez du zerikusi handirik”. Finean, nobelak idazteko ahalmena edadearekin lotzea topikoa da Kortazarrentzat.

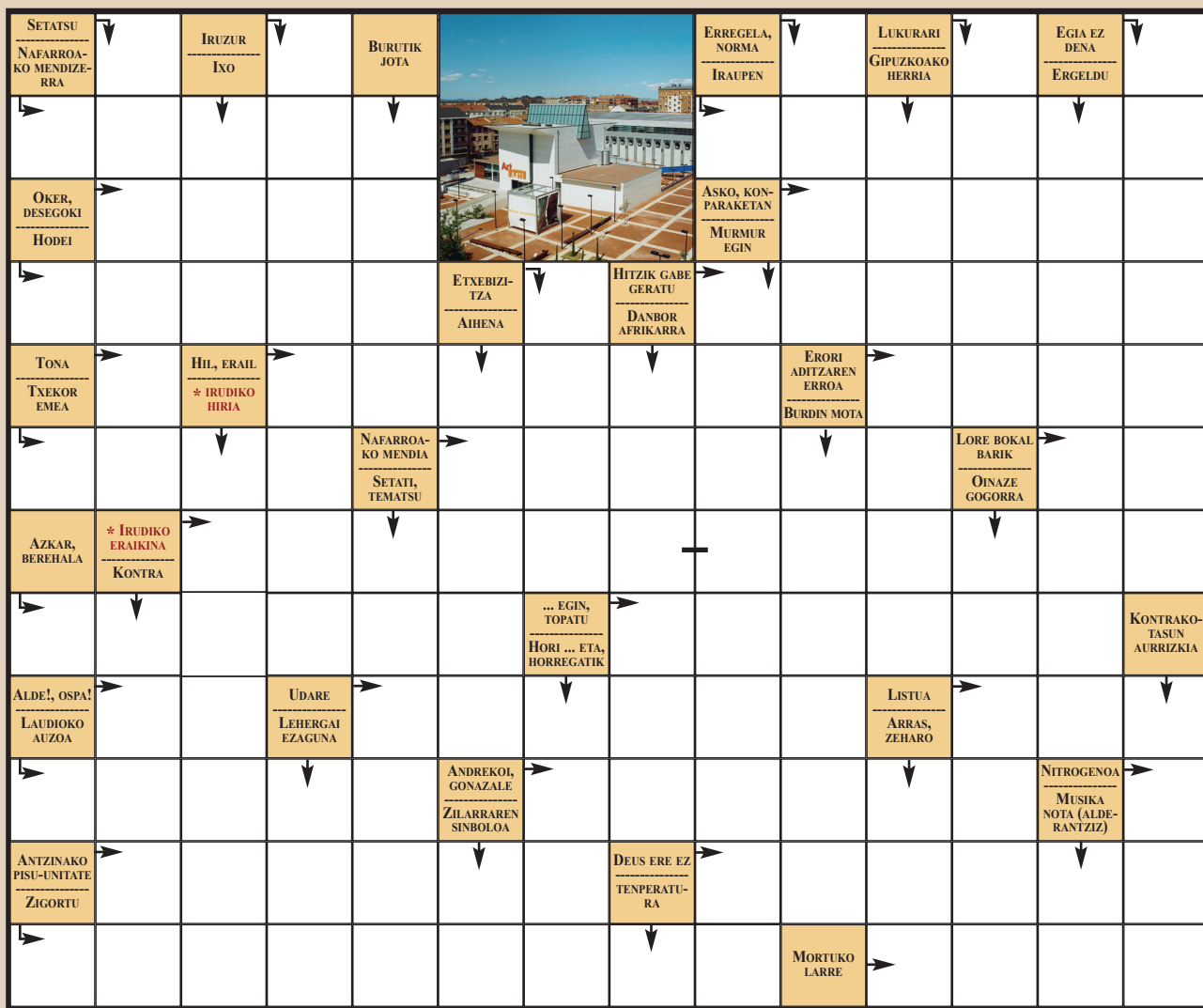
Gaztetasunak eragindako bekatu gehiago aipa genitzake. Esaterako, eta Ramiro Pinillari jaramon egitera, narratzailea orojakilea izatea, edota pertsonaia desberdinen barruan sartzeko ezintasuna, “gazteak garenean ‘ni’-ak indar handia duelako”. Ustezko abantailak, aldiz, ez bide dira hainbestekoak: “Espontaneitatea, gaztaroko espontaneitatea sakratu hori, barbarako, gogor lan eginez ere lor dateke testu batean”. Estetizismoarenganako grina ere aipatu du Getxokoak, eta bat dator Harkaitz Cano: “Hasiberritan gehiago liluratzeko zaituzte esaldi borobilek, Julio Cortazarrek eta Oscar Wilde bezala idatzi nahi duzu, Cortazar eta Wilde estetika hutsa baino askoz gehiago direla konturatu gabe”. Edadearekin dator –hala diote orrialdeotan lagundu diguten idazle biek– esaldi ustez ederra idatzi eta berehala ezabatzea. Heldutasunak, idazte kontuetan behintzat, ez omen du loramendurik behar. ■

AQUARIUM

Karlos Blasco de Imaz Plaza, 1
20003 Donostia / San Sebastián (Gipuzkoa)
Tel: 943 44 00 99 • aquariumss@aquariumss.com • web orria: www.aquariumss.com

ARGIA
29

Hitz gezidunak

Elgoibarko Miel

Miel eta bere lagunak mahaian eserita zeudela, hor azaldu zen eztizale erdaldun bat “*El mielero, el mielero*”! garrasika:

- Hi, Miel, aditu al duk? “Miel erol!” hoska ari duk!

Miel sututa altxatu eta:

- Hi, zer esaten ari haiz?
– “*Escuchen! Escuchen!*”!
– Bai, “esku hutsen” ni hi baino gehiago nauk!

Soluzioa

	S	T					G
L	E	I	R	E		A	L
	T	X	A	R		I	R
L	A	I	N	O	P	M	U
	T	K	A	L	I	T	U
B	I	G	A	A	S	A	R
		A	R	I	U	M	U
L	A	S	T	E	R	T	U
	U	T	M	A	D	A	R
A	R	E	T	A	E	M	A
	K	I	N	T	A	L	I
G	A	Z	T	G	A	T	U
						O	A
						S	I

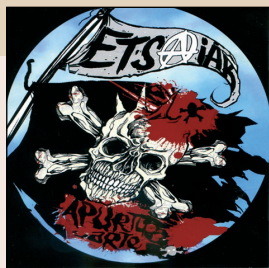
Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

Bizkaiko piraten punk-hardcorea itsasoan berriro

Lau urteko atsedenaldiaren ostean, bueltan ditugu Lekeitioko piratak, Bizkaiko golfoak, neurri batean formalduta, baina betiko amorru eta indarra plazaratzeko gogo biziz. Ontzia portura eraman zutenetik, beste hainbat bateletan ibili dira itsaso txikiagoetan, baina berriro ur handietan sartu dira hagineta arte armaturik. Bizi ditugun garaiak are eta ilunagoak eta eskasagoak direla-eta, gogor egiten dute ilegalizazioen, txikitzaileen, giza kontrolaren eta oro har zapaltzaileen kontra. Horretarako, hastapenetan egiten zuten punk-hardcore azkar eta gogorra berreskuratu dute, RKLren eskolakoa, baina beti bezala gitarra riff metaleroak eta rapeatu batzuk batuta. Bada beste salbuespenik: Nok-eko kideekin egindako pieza punk-rockero bat eta Des-Kontrolako kideek lagundutako abesti punkyagoak.

Apurtu arte
Etsaiak

BAGA BIGA

Iraupena: 33'19"
11,50 euro

ETSIAK

«Atsedenaldiaren ostean oso argi genuen taldearen sustraletara jo behar genuela»

Gelditzeko bueltatu zarete? Zer ikasi duzue taldea isilik egon den bitartean?

Oraindik ez dugu erabaki noiz arte joko dugun. *Kaos* diskoa kaleratzean konturatu ginen urte asko generamatzala eta inertziak eramaten gintuela. Horregatik, erabaki genuen bakoitzak bere proiektuak garatzea. Hori oso aberasgarria izan da, eta Etsaiak indar gehiagorekin hartzeko gogo piztu digu. Hatortxu jaialdian esku hartzeko elkar-tu ginen, gero Gusarock ekimena sortu zen... eta orain disko berria kaleratu eta plazaz plaza aritzeko gogo genuen. Baina ez dakigu noiz arte jarraituko dugun. **No.** Punkarena ezetzaren belaunaldia izan zen. Horretara bueltatu beharko ginatke?

Beltza dago guztia, inoiz baino okerrago. Horrek behar ditu erantzun gogorrak eta protesta. Salbuespen egoeran gaude, eta jende asko isilik dago. **«Sakonetik badatoz kimu berriak loratzen».** Zer-nolako entzuleak dituzue itzulera honetan?

Denetarikoak. Oraintxe ezagutu gaituztenak; entzun bai, baina orain arte ikusi ez gaituztenak; gure sasoiko batzuk... Ezin gara kexatu, jo eta jo gabiltza-eta.

Disko honek asko du aspaldi ezagutu genuen Etsaiak-etik: RKL, besteak beste.

Lehen aipatutako atsedenaldiaren ostean oso argi genuen taldearen sustraletara jo behar genuela. Eta bai, RKL taldea betidanik asko gustatu zaigu, eta asko erakutsi digu. Nahi eta nahiez eragin horiek irten egiten dira. **Otsa ardi larruz ohiko soinutik aldentzen da, punk-rocke-roagoa da...**

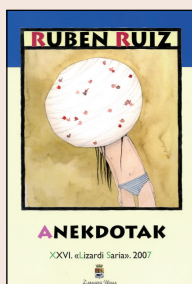
Nok taldearekin jotzen genuen, baina ez genuen inoiz grabatu. Horregatik abestu dute Nok-eko bi lagunek. Hala irten zen, eta gustuko dugu.

Non dago piraten altxorra? Zer da Etsaiak taldeak lortu nahi duena?

Altxor bat litzateke *Presoak SOS* gure kantuetatik kentzea, nahiko nuke halako kanturik abestu behar ez izatea. Baina zoritxarrez beti egongo da presoren bat, beti egongo da norbait...

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Anekdotak

Ruben Ruiz

PAMIELA
ZARAUZKO UDALA

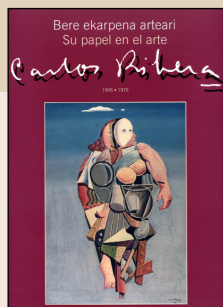
62 orrialde

9,50 euro

Iazko Lizardi Saria eskuratu zuen lana

Ruben Ruiz (Gasteiz, 1973) zortzi urteko neskato baten eguneroko gorabeheretan oinarritu zen *Anekdotak* liburua idazteko. Zarauzko Udalak antolatu ohi duen Lizardi Saria literatur lehiaketaren XXVI. edizioan irabazle izan zen Ruizen liburua. Anek, liburuko protagonistak, asko maite du bere izena, eta aski du gertuko andre zahar bati “anekdota” hitza entzutea —nolabait bere izena gogoratzen dion hitza— berak ere berari gertatutakoak kontatu ditzakeela pentsatzeko. Horrela hasiko du bere egunerokoa. Kontatzen dituen anekdoten artean, eskolan,

etxean, medikuarengana joatean, izeba Lauraren seme txikia ezagutzean, edota denda ikaragarri handian pasatutakoa daude besteak beste. ■

Carlos Ribera. Bere ekarpena arteari

Batzuen artean

KUTXA FUNDAZIOA.

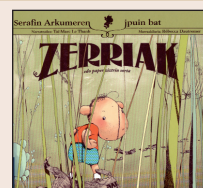
104 orrialde / 27,03 euro

Carlos Ribera margolari eta arte-kritikariaren lanak

Carlos Ribera (1906-1976) Valentzian jaio zen, baina urte askoan Donostian bizi izan zen, hil arte. Kutzak plazaratutako *Carlos Ribera. Bere ekarpena arteari. Su papel en el arte* liburua, iaz margolariaren jaiotzaren mendeurrenarekin Gipuzkoako hiriburuan eta Altsasun antolatutako erakusketetan erakutsitako lanak biltzen ditu. Erakusketa horiek izan zuten aurrekaririk, gertukoena Alziran (2006ko azaroan) *Viatge al Punt de Partida* izenarekin antolatutakoa. Ekitaldi hauetan ez da soilik sortzailea, artista, erakutsi nahi izan, bere garaiko gizon baten irudia baizik, bizitzea egokitu zitzaion errealitate sozial eta politikoa ondo ezagutu zituenera. Horregatik, Carlos Ribera arte-kritikari gisa idatzi zituenetatik zenbait ere jaso dira lanean. ■

Serafin eta natura zikintzen dutenak

Etxeko gazteenentzat Ibaizabal argitaletxeak plazaratutako Serafin Arkumearen bildumako ipuina da *Zerriak edo paper ziztrin sorta*. Udaberria hasi da eta zelaietatik osteratxo gozoa egitera doa Serafin Arkumea. Lore ederrak ikusiko ditu, kolore eta usain liluragarriak, eta sorta bat egitea bururatuko zaio. Baina bat-batean paper ziztrin mordoa ikusiko du haien alboan. Berehala ohartuko da halako paperik ez dela soroetan hazten, nork ekarriko ote zituen? Laster aurkituko du erruduna, paperontziak zerbaitearako daudela ahazturik zakarrak lurrera botatzen ari den zerria. Ez da bakarra, ordea. Zerri hori berehala elkartuko da bere moduko beste batekin. Iji-aja, biak paperak lurrera botatzen hasiko dira. Hori ikusirik, Serafinek erabakia hartuko du: paper guztiak bildu eta zerrien gainera jaurtitzea! ■

Zerriak edo paper ziztrin sorta

Taï-Marc Le Thanh

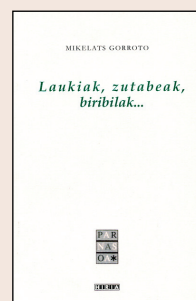
IBAIZABAL

26 orrialde

7,20 euro

Mikelats Gorroto- ren poesia berriak

Bitxia dugu Mikelats Gorroto. Hasteko, duela 306 urte jaio omen zen, Anboto mendian. Mari du amandre, Mikelats aita. Bera ez da mundua salbatzera etorri. Gure perbertsio ankerrenak, gure amorru ustelenak eta gure arimaren bazter beltz eta ezkutuenetatik desio geurekoiak irtenaraztera baizik. *Laukiak, zutabeak, biribilak* poema bilduman egunero ikusten ditugun pertsonetan edo egoeretan antzeman ditzakegun formak gogorarazten dizkigu. Hitzek gure bizitza osatzen dutelako. Hitzek gerora eramaten gaituztelako. Porrotera ala paradisura. Plazerera eta zigorrera. Jaiotzatik heriotzera. Mikelats Gorrotoaren ustez gizakiekin eta lekuekin ditugun harremanek lau-kiak osatzen dituzte. Lekuak lau-kiaren aldeak dira; pertsonak, oster, erpinak. ■

Laukiak, zutabeak, biribilak

Mikelats Gorroto

HIRIA

104 orrialde

9,50 euro

Eusko Legebiltzarraren txostena

Batzuen artean

ARARTEKO

739 orrialde

Arartekoaren 2007ko txostena

Ararteko erakundeak 2007an jasotako kexak eta horietatik ateratako ondorioak biltzen ditu *Eusko Legebiltzarraren txostena 2007* liburuak. 1.558 kexa jaso zituen Iñigo Lamacak zuzentzen duen erakundeak joan den urtean. Hainbat alorretako eskubide urraketen ingurukoak izan ziren salaketok, besteak beste, genero indarkeriaren ingurukoak, etorkinen eskubideen ingurukoak, torturak eta tratua jasan dituzten herritarrenak edota eskola jazarpenaren ingurukoak. Arartekoaren txostenean kexa espediente bakoitzaren laburpena hiru zatitan egituratuta aurkeztu dute: sortutako problematika azaltzen duen kontakizuna, arazoaren analisia eta Ararteko erakundearen esku-hartzearen ondorioa. ■

Euskal Pirinioetatik itzulia, mapa zehatza eta guzti

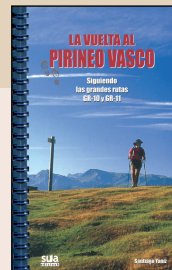
Santiago Yanizek idatzitako gidaren izen zehatza *La vuelta al Pirineo Vasco siguiendo las grandes rutas CR-10 y CR-11* da. Hendaia-Olhetatik hasi eta Bera-Higer lurmuturreraino, Sara, Ainhoa, Bidarrai, Baigorri, Donibane Garazi, Ezterenzubi, Bagargiko muinoa, Logibarre, Santa Grazi, Arette, Lescún, Linza, Izaba, Otsagabia, Orbaizeta, Sorogain, Elizondo eta Saroiherri Borda bisitatze-ko aukera eskaini du Yanizek. Sua argitaletxearen eskutik plazaratu den liburu honetan. ■

Pirineo Vasco

Santiago Yaniz

SUA

100 orrialde / 19 euro

XABIER MENDIGUREN ELIZEGI

«Elkarrekin ondo ezkontzen diren bi istorio diferente dira»

Zer da Bizitza homeopatikoa?

Ipuinen edo narrazio laburren genero hau nik inoiz ez dakit definitzen, baina istorioak hala atera zaizkit. Nire aspaldiko liburuetan behin baino gehiagotan egin ditut halakoak. Ez da propio idatzitakoa, gustatzen zaidan neurria da, berez ateratzen zaidana. Baina natorren mamira: bi istorio dira eta liburu bat.

Zein dira istorioen antzekotasun eta diferentziak?

Garai diferenteetan idatziak dira. *Bizitzaren sentimendu homeopatikoa* 2003an hasi eta 2004an bukatu nuen; bestea berriz, iaz hasi eta aurten bukatua da. Aurrenekoa tonu komiko, umoretsu, parodikoa idatzia da, karikaturatik asko du. Protagonista liburu saltzaile bat izateaz gainera, izaeraz neurotikoa samarra da eta txepela, eta horregatik deskalabru batzuk gertatuko zaizkio; horien ondorioetatik hasten da galdetzen: nola iritsi naiz ni honetara? Bigarren kontakizuna, berriz, ez dakit dramatiko den, baina tonu serioa du. Bizitzako galdera funtsezkoak agertzen dira bertan. Guraso eta seme-alaben arteko harremanak, gurasoak zahartzen direnean zer jarrera hartzen duen seme edo alabak... Umeak eduki edo ez edukitzearen inguruko kontuak ere agertzen dira; altruismoa, egoismoa...

Eta zerk batzen ditu halako istorio ezberdin bi?

Batetik, arrazoi praktikoa: liburuak eduki behar du orri kopuru minimo bat. Baina hortik aurrera joanda, esango nuke istorio hauek ondo ezkontzen direla elkarrekin. Bi protagonistak daude bizitzaren erdian, maiz noraeza, zalantza gertatzen den garaian. Eta gainera, biek kartzelan bukatzen dute.

DANI BLANCO

Umorea eta bizitzaren arazoak

Xabier Mendiguren Elizegik *Susa* argitaletxearen eskutik kaleratu du azken liburua,

Bizitza homeopatikoa. Bi istorio bildu ditu: aurrenekoa umorea barra-barra darion kontakizuna, liburu saltzaile bati gertatutako pasadizoak azaltzen dituen, baita protagonistaren ogibidearen zenbait kontu eta unibertsitateko irakasleak hartzeko sistemaren inguruko argibideak ere. Mirande du izena liburu-dendak eta haren jabeari maitalearekin opor-ontzi handi batean porturik portu bidaia egiteko aukera sortuko zaio. Bidaia horren ondorioak ez dira inondik ere liburu saltzaileak espero zituenak izango. *Bizitzako garairik onena* deritzan kontakizunean berriz, Bruselan, Europako Parlamentuko itzulpen zerbitzuan patxada ederrean ari den emakume euskaldu-

egileari galdezka

Bizitza homeopatikoa

Xabier Mendiguren
Elizegi

SUSA

152 orrialde / 14 euro

nari gertatutakoa kontatu du. Aitari ebakuntza larria egin behar dioten unean, amak erabakiko du senarraren neskame izateaz nazkatu dela eta etxetik joango dela. Itzultzailearen ezustekoa ez da txikia, baina are gehiago korapilatutako zaizkio gauzak: espetxean duen nebaren andreak amarekin batera senarra ikustera joateko, iloba zaintzeko eskatuko diote. ■

Ezpalak

JON TORNER

Kukubiltxo antzerki konpainiak webgune berria aurkeztu du: www.kukubiltxo.com. Antez-lanen inguruko informazioa, argazkiak eta bideo irudiak aurkituko dituzue bertan, besteak beste. Orrialde nagusian, *Haritzaren azalera zehatza* lan berriari buruzko azalpen eta irudiak bildu dituzte.

Eugenio Arruti, Rogelio Gordon, Ignacio Ugarte, Francisco Domingo Marques, Aureliano de Beruete eta Ramon Elorriaga artisten obrak bildu dituzte besteak beste Arabako Arte Ederren museoan. 2006-2007an eskuraturako lanak dira guztiak. Urriaren 5a arte izango dira ikusgai.

180 gazte bilduko ditu ACT Eszena Sortzaile Berrien Nazioarteko Jaialdiak

BILBO ETA BARAKALDOKO Eszena Sortzaile Berrien Nazioarteko Jaialdiaren (ACT) bosgarren edizioa hilaren 28tik 31ra bitartean egingo da.

Ohi bezala, sortzaile gazteen lan berrien lehiaketa, Europako arte eszenikoen eskolen topaketa, pedagogo ezagunek eskaintako ikastaroak eta *Dantzine* bideo-dantza lehiaketak osatuko dute egitaraua. ACT jaialdiak 180 lagun bilduko ditu La Fundación eta Bilborock aretoetan, Barakaldo antzokian eta San Frantzisko eta Clara Campoamor kultur zentroetan. Egitarau osoa <http://actfestival.com> webgunean kontsulta dezakezue.

Alpha Blondy Mundumiran izango da

MUNDUMIRA, munduko kulturen festa, Bergaran ospatuko da ekainaren 6tik 8ra bitartean. Ekimen ugari izango da hiru egun horietan: kontzertuak, ikus-entzunezko emanaldiak, artisautza eta gastronomia azokak, hitzaldiak, erakusketak... Kontzertuei dagokienez, Boli Kostako (Afrika) Alpha Blondy reggae taldeak disko berria aurkeztuko du ekainaren 6an. Egitarau osoa: www.mundumirafesta.com.

Javier Gonzalez de Durana, Artium museoko zuzendariak *Noticias de Alaván*: «Guggenheimen museo ereduia ez dut gustuko. Kudeaketa eta programazioari dagokionez hain autonomia gutxi izatea ez dut gustuko, ezta kontsumo erraz eta azkarreko entretenimendu industriara bideratua izatea. Guggenheimek ikusgarritasun handia du, guk baino askoz ere handiagoa, baina ez dauka sektore artistikoaren aldetik Artiumek duen onarpena».

Harkaitz Cano idazlea elkarrizketatu du Berriak: «Faltan sumatzen dut idazleari idaztea eskatzen zitzaion garaia. Egun ez da espero idazle batek idaztea, baizik eta lekuetan agertzea, edo ez dakit zeren ordez-kari izatea (...) Interneten ateratako artikulua ez du egunkari batean ateratakoak adina hauts harrotzen. Aukeraren demasiak kontrara jotzen du, zentsura gisa»

Uda 08

Gabriel Aresti euskaltegia*

Eskaintza zabala

- * Barnetegiak Bilbo eta Bakaikun
- * Ikastaro trinkoak 3 eta 5 ordukoak
- * Autoikaskuntza
- * Tailerrak
- * Gaste zein heldu
- * Goizez eta arratsaldez
- * Urtaila, abuztua eta iraila

25 urte!

www.gabrielaresti.com Elkarrizketak
Done Bikendi 2 - 4. solairua 48001 - Bilbo - tel: 94 423 75 91

Abarrak

MIKEL ASURMENDI

Ontza bat txokolate dastatzeko gogozAitzol Aramaio, *Un poco de chocolate* (Tusitala y mundo ficción)

Sentimenduak eta iritziak nahas-mahas ditut Aitzol Aramaio zinegilearen *Un poco de chocolate* filmaz idaztean. Baliteke, filmaren jatorrizko lan literarioak (*SPrako tranbia*) utzi zizkidan arrasto nahasiek filmari buruzko sentipen antzekoak eragin izana. Egiari zor, liburuak ez ninduen liluratu —ez dut gustatu ez zitzaidala esan nahi—, haatik, ez zen izango liburuaren eskasiaz, nire eskasiaz baizik. Iritziak iritzi, gustuak gustu, betiere.

Filmaren izena ez da *SPrako tranbia*, ezta Kirmen Uribe idazleak filma euskaraz balitz izenda zezakeen *Ontza bat txokolate* ere. Kirmen Uriberi ondo ulertzea, eta egia bada, jatorrizko hizkuntzatik —poesia denean behintzat— beste hizkuntzara itzultze jardunbidean beste obra bat sortzen dela, kasuon, euskarazkoa eta gaztelaniazkoa, bi liburu dira. Eta, izan ere, *SPrako tranbia* literatura poetikoa da.

Aitzol Aramaio euskarazko edo gaztelaniazko liburuan oinarritu al du filma? Edo bietan? Berbak eta itaunak. Nik ez dut erdarazko bertsioa irakurri edonola ere.

Dena dela, aitortu dut, Aitzol Aramaio nik buruan nuen istorioaren egitura lausoa (bir)eraikitzen eta argitzen lagundu dit. Demagun, *Un poco de chocolate* euskarazko istorioan oinarritua dela. Nik irakurri nuena istorio surrealisten ehundutako istorioa zen. Neronek oso-oso-rik hauteman ez nuen mundu surrealista hura, errealtaterra ekarri du Aramaio. Alegia, Unai Elorriagak eraiki zuen istorioa surrealistagoa zen Aramaio zeluloidean eskaini diguna baino. Edo nik hauteman ahal izan dudana baino. Areago Aitzolen filmaren hezurdura Elorriagaren eheberriaren hezurdura baino aiseago barneratu dut. Beharbada, irakurle motza naizen aldetik, eta txokolatea horren gustukoa izaki, filmarekin gehiago gozatu dut liburuarekin baino.

Un poco de chocolate dastatzen hasi eta lehen sekuentziek apur bat aztoratu ninduten. Marcos pertsonaia herriko plazara iristean kameraren —Marcosen begirada— dardarizoa desegokia begitandu zitzaidan. Badakit Marcos noraezean zebilela munduan, baina hasierako mugimendu dudazkoek zinez aztoratu ninduten.

Filmaren eszenografia gustatu zait, zinez gustatu ere. Pertsonaia nagusiek sentipen desberdinak sorrarazi dizkirate alabaina. Hector Alterioren eta Julieta Serranoren interpretazioak egokiak atzeman ditut. Beren eskarmentua eta talentua neurri-neurrikoak dira Lucasen eta Mariaren larruan sartzeko. *SPrako tranbia* edo *Un poco de chocolate* asmatu zirenerako pertsonaia hauen baitan zeuden bi aktore puska hauek, ia inork berauetan sartzen lagundu edo zuzendu beharrik gabe. Nolabait esanda hau ere.

Ezin gauza bera esan Daniel Brühl (Marcos) eta Barbara Goenagaren (Roma) rolei buruz, lehenaren kasuan bereziki. Zuzendari zailduago baten eskarmentua eta gidaritz hartu dut faltan euren interpretazioetan. Bon, nire sentipenak besterik ez dira. Euskal zinema amiñi bat eza gututa Aitzolen lana oso duina iruditu zait. Ea hurrengoan Ontza bat txokolate dastatzeko parada dugun! Ummmm...

gure!
arteak
euskaraz

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
GORKA AZKARATE

Kodes mendilerroa (Nafarroa)

Bi ahizpa baino gehiago

Joar tontorra eta Kodeseko mendilerroa osatzen duten beste gailurrak Nafarroa, Araba eta Errioxaren gaineko talaia berdingabea dira. Ez dira erabat iristerrazak, eta horrek eta denboraren joanean higadurak bertako harriei emandako forma arraroek nolabaiteko misterio kutsuz janzten dute eremu osoa. “Sorginen leihoa”, “Infernuko zubia” eta “Mairuaren leizea” bezalako izenek ere laguntzen dute atmosfera berezia sortzen. Murgil gaitezen mundu magiko horretan.

Nafarroa eta Arabaren arteko mugan dagoen Kodes mendilerroko gailurrik garaiena Joar (1.416 m) izenez ezaguna da (Yoar, Yuar edo Ioar alda gaiak ere hartzen ditu). Gailurrean dagoen antena erraldoiak eta bertara iristeko eraikitako porlanezko pistak eremua pixka bat desitxuratu duten arren, oraindik ere igoera paregabeak eskaintzen ditu tontor honek.

Joar gailurraren eta Kodes mendilerroaren iparraldeko isurialdeak Kanpezuko harana (Araba) menderatzen du, eta edertasun handiko pagadi eta hariztiz beterik dago. Costalera (1.234 m) mendiaren ertz zorrotzetan, interes handikoak dira Dormida amildegia eta beste hainbat mendi zintzur. Hegoaldeko isurialdean, Nafarroan, artea eta zumela dira nagusi. Bertan Bi Ahizpak izeneko monolito erraldoiak aurki ditza-kegu, Penitenteen ibarrean, Kodes mendilerroa berezi bilakatzen duen naturaren oparia.

Bi Ahizpen gailurrera heltzeko hainbat eskalada bide daude. Angel Landa eta Pedro Udaondok eskalatu

zuten Ahizpa Zaharra lehenengoz, 1960an. Elezahar batek dioenaren arabera, Uxanuriko bi ahizpa lirarteke Bi Ahizpak, ekaitz egun batean etxera berandu heldu eta euren amaordearen deiadarrek harri bilakatuak. Bi Ahizpek eta garrantzia gutxiagoko beste hainbat monolitok osatzen dute Penitenteen ibar ikusgarria, erlijio kutsua ematen diotelarik haran zirrargarri honi.

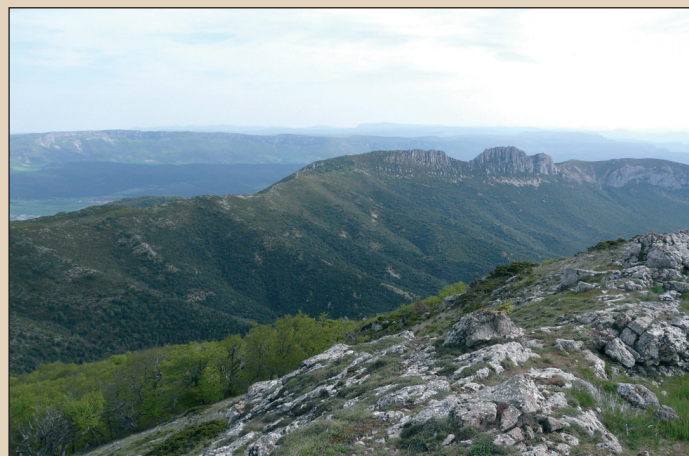
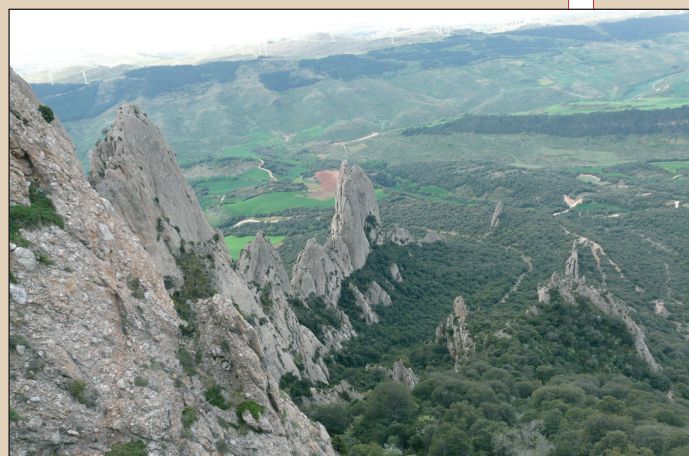
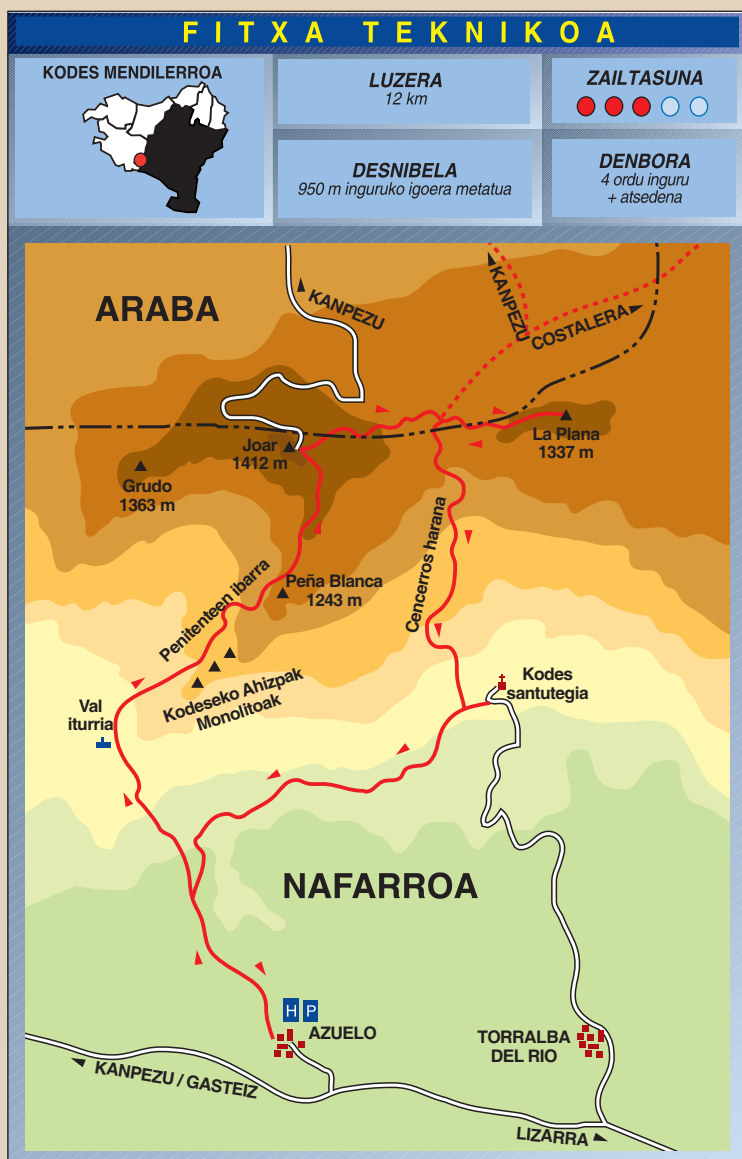
Penitenteen harana

Azuelo herrian hasiko dugu txangoa. Herriko goiko etxeetara jo eta herriaren irteera bilatuko dugu, parean ikusiko ditugun Bi Ahizpen monolitoetara zuzen jotzen duen hartxintzarrezko pista zabalean gora. Ezkerreko aldean Eraztunaren haitza hautemango dugu. Horren eta Bi Ahizpen monolitoen artean dago Penitenteen harana, Kodesera igotzeko aukeratu dugun bide paregabea.

Iturri baten albotik igaro eta malda gogortuz joango da etengabe. Poliki-poliki harana geroz eta itxiago bihurtuko da, alde banatan monolitoak eta parean sigi-saga igotzen den xenda bihurria dugula. Igoera ikusgarria da benetan. Tarteka, bi eskuez laguntzea eskatuko digu bideak, xenda ebakitzen duten harmaila

Kodeseko santutegia, XVI. eta XVIII. mendeen artean eraikitakoa.

Goian, Kodeseko Ahizpak eta Penitenteen harana. Behean, Costalerako gailurreria La Planatik ikusita.

batzuk gainditzeko. Joar gailurretik jaisteko baino igotzeko da bide hau egokiagoa, nolabaiteko zailtasuna duten igarobideak errazago gainditu ohi baitira gorakoan beherakoan baino. Eguraldi heze edo euritsua den egunetan, berriz, ez gorakoan, ez beherakoan: bide hau saihestea gomendatzen dugu, arriskutsu xamarra gerta daiteke eta.

Gorantz goazela, tarteka artadian ezkutatzen den bidexkak Punta Zuria (1.249 m) gailurra saihesten du ezkerreko aldetik, berau inguratu eta 1.226 metroko garaieran dagoen lepora iritsi arte. Behin hona iritsiz gero, Joar gailurrerainoko azken metroak gainditzeari ez zaigu faltako (1.416 m). Egun eguzkitsuetan ikuspegi zoragarriaz goza daiteke norabide guztietan. Ez baitira alferrik, bai Joar gailurra

bai Kodes mendilerroa, oro har, garai bateko Nafarroa eta Gaztelako erresumen arteko muga naturala.

Aipatu bezala, ez da gomendagarriena Azuelo herrira atzera Penitenteen ibarretik itzultzea, are gutxiago eguraldi nahasiarekin. Aukera seguruenak Kodeseko Santutegira lasai jaisten den bideari jarraitzea da. Joar gailurra utzi eta handik gertu –iparraldeko isurialdean– dagoen pagadira barneratzen den bidetik joango gara; ondoren, pagaditik irtenda eta metroak azkar galduz, Llana lepora helduko gara (1.210 m).

Kodeseko Santutegirako jaitsierari ekin aurretik, La Plana gailurrera (1.337 m) igo gaitezke modu errazean. Handik Costaleraren gailurreraren gaineko ikuspegi paregabeaz gozatzeko aukera edukiko dugu. La

Planako gailurrera heltzeko, ertz zorrotz xamar bat jarraitu genezake, edo zatirik zorrotzena saihestu mendiaren iparraldeko isurialdetik doan bidexkari segika. Edozein kasutan, berriz ere Llana lepora itzuli beharko dugu Kodeseko Santutegira doan bide arrunta berreskuratzeko. Kanpezura jaitsi nahiko bagenu, Llana lepotik abiatzen den beste bidexka batetik abiatu beharko ginatke, baita Costalerako gailurreriara joan-etorria egin nahiko bagenu ere. Lepo estrategikoa da, inondik ere, Llanakoa.

Margo ikurrei jarraituz bizkor egingo dugu beherantz, eskuinean Cencerros orratz deigarria utziz; hura eskalatzen, mendilerroaren magalean dagoen Torralba del Rio herriko anaia bi zendu ziren 80ko hamarkadan. Santutegira hurbilduz goazen heinean, malda lasaitu egingo da. Behin santutegian, ikur zuri-gorri jarraitu besterik ez dugu izango, ibilbide zirkular gogoangarria osatu ostean Azuelo herrira itzultzeko. ■

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

Migrazioaren norabidean egindako hutsak genetikoki transmititzen zaizkie hurrengo belaunaldi.

ZOOLOGIA

Hegazti migratzaileek ez dute beti asmatzen

ALEMANIAKO hainbat ikertzailereren arabera, hegazti migratzaileek hutsak egiten dituzte norabidea aurkitzerakoan, baina ez distantzia kalkulatzeko.

Ikerlariek milaka hegazti asiar ikertu dituzte. Kumeak Siberian hazten dituzte eta negua Asiako hegoaldean igarotzen dute, baina ikerketan ikusi zen horietako asko Europara desbideratzen zirela. Egindako distantzia antzekoa zen, baina norabide desberdinean higitzen ziren batzuk. Are gehiago, zenbat eta mota bateko hegazti gehiago izan eta zenbat eta distantzia handiagoak egin, orduan eta hegazti gehiago desbideratzen zen Europara. Ikerlari batzuek desbiderapen horiei egotzi diete hegazti gripearen

O s a s u n a

JABIER AGIRRE

Neskato gorrak entzun egin dezake

NAFARROAKO Klinika Unibertsitarioan duela hilabete batzuk ebakuntza egin zioten 13 hilabeteko neskatoaren kasua albiste pozgarria izan da azken aldiaren komunikabideetan. Umea nerbio koklearrik gabe jaio zen eta horren ondorioz gorra zen, nerbio horiek arduratzen baitira entzumen-aparatuak kanpoaldean jasotzen dituen estimuluak garunera eramateaz.

Ebakuntza urrian egin zioten Iruñeko erietxean eta neskato hori izan da, hain zuzen ere, gisa horretako operazioa egin dioten gaixorik gazteena mundu osoan. Adin pediatrikoan dauden umeen artean, 38 kasu baino ez daude dokumentatuta munduko literatura zientifikokoan.

Umeari elektrodo-matrize bat ezarri zioten garunenborrean, eta haurra hain txikia izanik, matrize hori ezartzeko zegoen lekuaren estutasuna izan zen zailtasunik handiena. Bestelako metodoek –audifonoek

Audifonoak ez zuen kasu honetarako balio, ez zegoelako estimulatzeko nerbiorik.

edota entzumen sustatu nahiz bizkortzeko erabili ohi diren beste inplante batzuek— ez zuten balio kasu honetan, ez baitzegoen umearen entzumen-sisteman estimulu ahal izateko nerbiorik. Ezarritako elektrodo horien bitartez, kanpotik datorren soinu-estimulua jaso edo hartu eta eragin elektrikoa burmuineraino garraiatzen da, bertan, entzumen-area berezietan behar bezala interpretatua izateko, “entzuteko” alegia.

Ebakuntza kirurgikoa zuzendu zuen Manuel Manrique otorrinolaringologoak adierazi zuenez, ebakuntzaren emaitzak oso “positiboak” izaten ari dira, umeak bere adineko beste umeek bezala erantzuten baitu. Neskatoa hasi da bere hizkera garatzen, baina adituak esan bezala, urte batzuen ondoren jakingo da umearen garapena erabat “normala” den, entzumen ez baita bat-bateko prozesua, landu eta garatu beharreko bide luzea baizik.

erantzukizuna, nahiz eta gehienen ustez ukuiluetako hegazti trafikoa den izurritearen arrazoa.

Denbora luzean, desbiderapenak meteorologiarekin zerikusia duten arrazoiengatik gertatzen zirela pentsatu izan da, baina hainbat analisi estatistikok baztertu egin dute hipotesi hori. Hala balitz, gorputz txikiagoa duten txoriek desbiderapenerako joera nabariagoa beharko lukete izan, baina ez da horrela gertatzen.

Ostera, azken hipotesiak txoriek egindako hutsei leporatzen die desbiderapenen erantzukizuna. Migrazioen hegaldien norabidea eta denbora geneen bidez transmititzen da, eta transmisio hori belaunaldi gutxi batzuetan alda daiteke, hau da, migrazio okerra urte batzuetan errepikatzen bada, belaunaldi gutxi batzuen ondoren migrazio zuzen bilakatzen da.

Dena den, migrazioetako hutsen teoriak ez du ikerlari asko konbentzitu, eta horregatik etorkizunean datu berriak bilatuko dituzte. ■

GEOLOGIA

Kontinenteen masa gutxituz omen doa

Kontinenteek euren masaren %20 galdu eite dute sortu zirenetik.

AEBETAKO Rice Unibertsitatean Cin-Ty-Lee ikerlariak zuzendutako azterketaren arabera, kontinenteek euren masaren %20 galdu omen dute sortu ziren unetik. Galera horrek arrazoi desberdinak ditu, baina laburbilduz, lur azpiko materia- ren, uraren eta atmosferaren artean gertatzen diren erreazio kimikoak direla esan daiteke.

Emaitza horietara ailegatzeko magnesioaren eta litioaren eboluzioa neurtu du Cin-Ty-Leek. Egindako esperimentuen ondorioz, masagalerak airearen, itsasoaren eta lurraren artean higitzen den urarekin zerikusia eduki dezakeela adierazi du ikertzaileak. Emaitzak interesgarriak izan daitezke beste planeta batzuetako formazio geologikoak aztertu eta, bide batez, bizia aurkitzeko probabilitatea ezagutzeko. ■

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Larre zakarra

LARDIZABALACEAEKO *EZ*, *Zygophyllaceae* familiakoa da *Larrea tridentata*. Oraingoan generoaren izena da euskalduna. XVIII. mendearen amaiera aldean zientziaren sustatzaile izan zen Juan Antonio de Larrea baten ohorez izendatutako generoa omen.

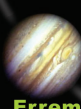
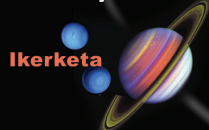
Izen horrekin gezurra baldin badirudi ere, *Larrea tridentata* basamortuan bizi da eta bazkatik eskas du. Mexiko aldean ikerlari ugarien besoetakoa izan da. Ez da harrizkoa, basamortu horietan, beste inork aurrera egin ezin duen baldintzetan eduki hazi eta, bazka ez bezala, abaro ederra eskaintzen die makina bati. Bertako Ekologia Zentroko Santiago Arizagak eta Exequiel Ezcurrak azaldu zuten landare horien arrakastaren gakoa: alda-berak dituzte hostoak. Hostoak egoeraren arabera ireki edo itxi-ko ditu: ur eskasia dela edo eguzki galda gehiegi harrotu dela edo hostoak gazteegi eta ahulak dituela, ba hostoak bildu eta horien ertza besterik ez dio erakutsiko eguzkiari, daukan ur apurra galdu gabe. Hosto zaharrek, azal gogorrarekin eta kimuetako hosto gazteen erdi itzaletan, errazago eusten diote urari.

Larrea tridentata.

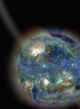
Alelopatia garatu du landare honek. Ingurukoekin zakarra dela, alegia. Itxuraz animalia belarjaleen aurkako estrategia, hostoetan osagai kimiko ugari du, industriako alor ugartan, medikuntzan eta abarretan maiz baliatuak. Sustraietan, adarretan eta hostoetan jariatzen dituen gai batzuk medio, inguruan ez dio beste inori bizitzen uzten. Eta, kompetentziarik gabe, lasai hazten da. Geureko hamarrena euri egiten duen lurretan sustraitza zabala hedatzen du eta, Jerzy Rzedowski biologo sonatuak dioen eran, Mexikoko lur lehorrenetara ondoen egokitu den landarea da, baldintza horietan irauteko nahi eta nahiezkotzat jotzen diren sistemak —ez kaktusen erako hosto lodiak, ez arantzak, ez ilupa eta bai hostajeari iraunkor eutsiz— erabili beharrik izan gabe. Beharko zakarra!

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

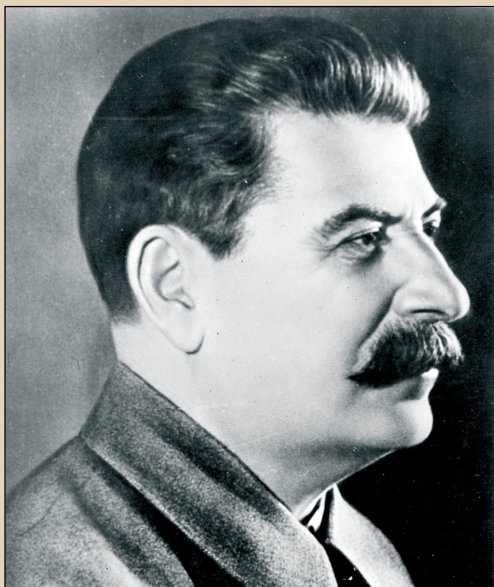
Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Tximinoen ejertzittoa

Joseph Staline (ezkerrean) gizakiaren eta tximinoaren arteko hibridoa eskatu zion Ilya Ivanov zientzialariari 1927an. Izaki horiek gertari paregabeak izango omen ziren. Baina tximinoen ejertzittoa fikzioan baino ez da sortu (goian, *The Planet Of The Apes* filmeko irudia).

GRAZ (AUSTRIA), 1910. Ilya Ivanov zientzialariak gizakien eta tximinoen arteko hibridoak sortu zitezkeela esan zuen lehen aldiz, Munduko Zoologia Kongresuan. Baina hamalau urte zain egongo zen, Parisko Pasteur Institutuak esandakoa frogatzeko aukera eman zion arte. Garai hartan, egungo manipulazio genetikorako teknikak ezezagunak ziren. Hortaz, 1926an Gineara joan zen eta han hiru txinpan-tze eme giza espermaz intseminatu zituen. Ez zuen emaitza positiborik lortu, eta Frantziako Gobernuak ez zion baimenik eman beste esperimentu bat gauzatzeko, hots, emakumezkoak tximino espermaz intseminatzeko.

1927an Sobietar Batasunera itzuli zen eta bertan Staline ez zion inolako oztopo moralik ipini. Are gehiago, pertsonalki hitz egin zuen Ivanovekin eta eskaera bitxia egin zion: gizaki mota berri bat nahi zuen, garaiezin, minik sentituko ez zuena, eta edozein elikadura motara moldatuko zena. Tximinoak eta gizakiak bat eginda lortuko omen zuen hori. Sobietar Batasunaren egoera ekonomikoa ez zen oparoegia, baina sobietarrek armada indartsua behar

zuten. Ez zeukaten alemaniarren prestakuntzarik eta zaila zen AEBetako soldadu kopurua berdintzea. Staline gogoan zeukan hibridoa gizakien gainetik egongo zen ahalmen fisikoei dagokienez. Aldiz, mentalki, armak erabili eta borrokatzeko ahalmena izatea nahikoa zen. Bide batez, ez zuten agindurik zalantzan jarriko, eta gobernuaren esanak eztabaidatzeko gai ez ziren izango.

Georgiako Sukhumi hirian ikerketa zentroa jarri zuten abian, zientzia-fikziozko asmoak egia bihurtzeko. Emakumezko "boluntarioak" topatzeko arazorik ez zuten izan. Baina bost emakume tximino-espermaz intseminatze-ko erabakia hartuta zeukatenean, 1929an, Sukhumin bizirik geratzen zen azken orangutana hil egin zen.

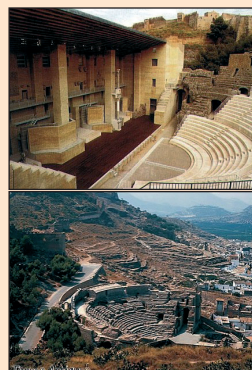
Urtebete geroago Ivanov atxilotu zuten, Stalinen erregimena kritikatzeko. Bi urte geroago hil zen, erbesteetan. Ivanoven heriotza-oharra Pavlovek idatzi zuen.

Staline ez zuen tximinoen ejertzitoaren ametsa gauzatu ahal izan, baina behintzat Pavloven txakurrak gerran erabiltzeko aukera izan zuen urte batzuk geroago. ■

ARRASTOAK

SAGUNTOKO ANTZOKIA

duela hogeita urte bezala uzteko epaia eman du Espainiako Auzitegi Gorenak. 90eko hamarkadaren hasieran zaharberritze lan sakonak egin zituzten erromatar arrastoe-tan. Marmolezko harmaila erantsi zioten eta ia eszenatoki osoa berritu zuten. Garai hartan PSOE zegoen agintean, bai Saguntoko Udalean, baita Valentziako Generalitatean ere. Orduko oposizioak berritze obrak lege kanpokoak zirela esan zuen, eta hamazazpi urte iraun duen auzia abiatu zen. Egun PPK agintzen du bietan, baina lehen ez bezala, berritze lanak gordetzearen alde ageri da orain. Epaia betetzean, antzokiak zerbitzu kultural berbera eskainiko al du? Eta lanek oraindik eta kalte handiagoa egingo al diete jatorrizko arrastoei? Liskar politiko hutsa bihurtu den honek ez die galdera horiei garbi erantzuten.

Goian, Saguntoko erromatar antzokiak gaur egun duen itxura. Behean, berrikuntzen aurreko arrastoak. Epaia dio antzokiak beheko argazkiaren itxura hartu behar duela berriro.

GERTURATU EUSKAL KULTURAREN UNIBERTSORA

Hari@ buletin elektronikoak euskal kulturaren aktualitatea gerturatzen dizu egunero. Albisteak, iritzia, adierazpenak eta, orain, beste bi sail berri: **Blog Miran** eta **Hari@ri tiraka**. Egin harpidetza **dokum@argia.com** helbidean eta doan jasoko duzu posta elektronikoz.

Hamar mila langile hil daitezke amiantoagatik

Euskal Herrian 25.000 langilek baino gehiagok arnastu dute amiantoa lanpostuan, azken 30 urteetan. Aurreikuspena da hirutik bat behar baino lehenago hilko dela; 10.000 lagun inguru, guztira. Gaixoak eta senideak Espainiar Gobernuari konpentsazio edo kalte-ordain ekonomikoetarako funtsa sortzeko eskatzen ari dira.

DANIEL UDALAITZ

MEDIKUNTZA aurreikuspenik baiko-
rrenek erakusten dute amiantoare-
kin lan egin duten Europako
500.000 langile hilko direla hurren-
go hogeitaz urteetan, azkenean lortu
baitute erakustea mineral horrek hil
egiten duela. Europako kopuru oro-
kor horretatik, 10.000 euskal langile
inguru hilko omen dira
hurrengo urteetan. Beste
100.000 frantziarrak dira,
eta beste 60.000, espainia-
rrak. 1989 eta 1998 bitar-
tean, guztira, 1.647 pertsona
hil ziren Espainiar Estatuan
mesoteliomagatik —pleurako
minbizia—, amiantoarekin
ibilita hartzen den gaixota-
sunagatik. Euskal Herrian,
amiantoagatik azken hilda-
koaren berria iazkoa da.
Javier de Castro izan zen,
Euskadiko CCOO sindika-
tuaren buruzagia, bizitzan
zehar AHVn amiantoarekin

ibilitakoa. Iaz, urte amaieran, ESK-
k ezagutarazitako epaiak onartu
zuen Eugenio Jiménez de la Rubia
lan bizitzan amiantoarekin ibiltzea-
gatik hartutako minbiziaren ondo-
rioz hil zela.

Ikusten denez, kopuru horiek
orain arte nahiko ezkutatuta egon

den arazoaren larritasuna erakusten
dute. Azken aldian arazoa agerian da
CCOO sindikatuak egin duen lan
irraizengatik. Zorionez, gainera,
euskal sindikatuak jarraitu egin diete
ardura eta zeregin horretan. Aldizka-
ri honek lan istripuen gorabeherak
hurbiletik jarraitzen ditu, eta orain

Amianto
mineralaren zuntzekin harremana
luzez izanez gero
arnas sisteman
ondorio larriak eragin ditzake.
Langile askok amiantoarekin
lanean ari zirenik ere ez dute jakin.

ASVIAME, amiantoak eragindako gaixoen elkarte

Atal honen buruan datorren izenak, ASVIAMEk, Euskadiko Amiantoaren Biktimen Elkarte esan nahi du. Elkarte horretan bildu dira amianto mineral hiltzailea zerabilten lantegi eta eremuetan bere garaian egin zuten lanarengatik senideren bat galdu duten euskal familiak edo gaixotu –biriketako minbizia, pleurakoa, asbestosia edo pleurako plakak dituztenak– eta oraindik bizirik daudenak. Oraintsu egin duten prentsaurrekoan adierazi duten moduan, elkarte indartu egin da memoria hartzeko, familia askori eragiten dion arazoa gizarteratzeko eta Espainiar Gobernuari kalte-ordain ekonomiko eta konpentsazioak eskatzeko. “Inork ez zigun jakinarazi nolako arriskua genuen”, diote.

Askotan ez dago jakiterik nor salatu behar den, beren lantegiak dagoeneko ez daudelako; eta beste batzuek ez dute noren kontra egin, lan ezegonkortasunak toki batek bestera ibilarazi zituelako. Horregatik, ASVIAMEk kanpaina hasi du biktimak biltzeko eta Gobernuari konpentsazio funtsa eskatzeko Mutualitateek sortzen dituzten soberakinekin. Ez dutela ezer arrarorik eskatzen diote, beste herrialde batzuetan milaka lagunek duten eskubide bera baino ez. Erresuma Batuan, Italian, Danimarkan edo Suedian, legeak biktimak babesten ditu. Frantziar Estatuak 37.000 milioi euro jarriko ditu hurrengo urteetan. Osasun zaintza ere eskatzen dute, eta laguntza sozial eta psikologikoa.

dela bi urte egin zuen arazo horren gaineko artikulua.

Amianto hiltzaile horren biktimak, hau da, gaixoeak eta senideek, berriro ekin diote lan gaixotasuna dela aitor diezaieten eta Gobernuak konpentsazio eta kalte-ordain ekonomikoen funtsa sor dezan. Gaixotako askok, argi dago, ez dakite norengana jo; beren lantegiak desagertu ziren; Mutualitateek ez dute gaixotasun hori lan gaixotasun gisa aitortzen eta epaitegien bidea, garestiaz gainera, ia-ia ezinezkoa da. Bestetik ezean, Gizarte Segurantzak gutxika-gutxika aitortuz doa gaixotasun hori lan gaixotasuntzat –EAEn, berrogeita hamar kasu inguru aitortu ditu dagoeneko–.

Ondorio larrienak etortzeko daude

Beste ezer baino lehen esan behar da amianto sektoreko asbestoa zer den, zein industria edo eremutan erabiltzen den eta zer ondorio dituen. Amianto minerala da; itsasontziak eta trenen eta autoen materialak egin eta konpontzeko, siderurgian zuntz zementua egiteko eta ubideak eta gasbideak mantentzeko erabiltzen da. Amianto tenperatura oso altuak edo frikzio handia jasan behar zuten piezak egin edo biltzeko baliatzen zen. Mineral horren zuntzeekin luzaro harremana izanez gero, atzeraezineko ondorioak uzten ditu arnas sisteman, eta besteak beste, honako ondorio hauek ditu: biriketako minbizia, mesotelioma –pleurako minbizia–, asbestosia eta pleurako plakak.

Amiantoak hemengo 200 lantegi baino gehiagotan erabili izan da, EAEko 174 lantegitan. Espainiako 1.670etan eta Frantziaren ere, oso zabalduta dago

EAEn bakarrik, 25.000 langile inguruk arnastu dute amianto azken hogeita hamar urteetan. Material hori 200 lantegi baino gehiagotan erabili izan da Euskal Herrian (174 EAEn); 1.760 lantegitan, Espainiar Estatuan, eta askoz gehiagotan Frantziar Estatuan. Amiantoarekin lan egin duten langileen kalte fisikoak mineral hiltzailearekin harremana izan eta urte askotara igartzen direnez, orain agertzen hasi den egoera hurrengo urteetan eta

“Mutualitateek ez dute aitortu nahi kasu horiek lan gaixotasunak direla eta dagokien lantegiek ez dituzte kalte-ordainak eta prestazioen errekarguak ordaindu nahi”

Jesus Uzkudun, CCOO

hamarkadetan guztiz larrituko da, oraingoz arazoaren ertz bat baino ez baita. Azken aldian, askoz gaixo gehiago agertzen ari dira.

Mutualitateek eta lantegiek ezjakinararena egiten dute

Gaixoeak eta haien senideek, baita haien alde egin nahi duten sindikatuek ere, arazo larria dute. “Mutualitateek ez dute aitortu nahi kasu horiek lan gaixotasunak direla, eta dagozkien lantegiek ez dituzte kalte-ordainak eta prestazioen errekarguak ordaindu nahi”, salatu zuen Jesus Uzkudunek, CCOO sindikatuko Lan Osasunaren arduradunak.

Adibidez, joan den urtarrilean, sindikatu horrek salatu zuen Fremap Mutualitateak errekurritu egin zuela Gizarte Segurantzako Institutu Nazionalaren (INSS) erabaki bat. Institutu horrek emakume langile bati ezintasun absolutua onartu zion lan gaixotasunagatik, pleurako minbiziarekin hil eta bi hilabete geroago, jatorria, zalantzarik gabe, amiantoarekin ibili izana zelako. Langile horrek, 1966 eta 1972 bitartean, Zamudioko lantegi kimiko batean jardun zuen lanean, eta han amianto erabiltzen zuten prentsetako beroaren isolatzaile. Mutualitateak familiari baldintza jarri zion erakustea duela 35 urte amiantoarekin zebilela, urte haietan amianto zera-biltzen lantegi askok inoiz ez baitzuten halakorik adierazi ezta izenik eman ere Amiantoaren Arriskudun Enpresen Erregistroan. ■

GUARANIERA

Paraguai elebidunaren mitoa

Zenbait ikerlarik Paraguai Latinoamerikako nazio elebidun bakarra eta munduko bakanetakoa dela baieztatu dute behin baino gehiagotan; “biztanleriaren gehiengoak bi hizkuntza jariorasunez hitz egiten dituela”, alegia. Baina beste aditu batzuek beren buruari galdetu diote hipotesi hori zuzena ote denentz.

LUISMI UHARTE

GALDERA HONI ekin baino lehen, aurrekari historiko batzuk aurkeztu beharrean gaude, gaur egungo egoera ulertu ahal izateko. Kolonia garaian hizkuntza nagusia guaraniera izan zen, inmigrazio europarra eta batez ere espainiarra oso baxua izan baitzen. Mineral aberastasuna oso urria izanik, etorkin gutxi hurbildu ziren. Halaber, populazio mestizoaren hizkuntza bihurtu zen, ondoko herrietan gertatu ez zen bezala. Bestalde, mandatalgo jesuitek (1610-1767) guaraniera babestu omen zuten.

Independentzia lortu bezain laster, gaztelania indartu beharrean, Latinoamerikako nazio gehienetan jazo zen bezala, guaranierak bere nagusigoa mantendu zuen Paraguan, Gaspar Francia presidenteari esker. Francia doktorearen erregimenaren babes eta isolamendua lagungarri suertatu ziren horretarako.

Hiruko Itunaren Guda (1865-1870) galdu ondoren Argentina, Brasil eta Uruguaiaren aurka, gauza asko aldatu ziren Paraguan, hizkuntza politika, besteak beste. Sarmiento politikari argentinarraren pentsamendu arrazistaren eraginez, guaraniera baztertuta eta mespretxatuta izan zen. Klase menperatzaileek “atzerapenaren erakusle” eta “zibilizazio ezaren isla”tzat jo zuten. XIX. mendearen bukaeran, Hezkuntza ministroak guaranierari buruz hauxe esan zuen: “Kultur aurrerapenaren etsai nagusia da guaraniera”. Eta independentziaren lehenengo men-

XX. mendeko hasierara arte guaraniera hizkuntza nagusia izan da Paraguan, nahiz eta eliteak mespretxatu izan duen.

deurrenean, ondorengoa ziurtatu zuten: “Baliorik gabeko hizkuntza zaharkitua da”. Eliteek guaraniera mespretxatzen zuten heinean, herri txiro eta mestizoaren aurkako arrazismoa erakusten zuten.

Pasa den mendeko lehenengo hamarkadan, 900 belaunaldi izeneko mugimenduan biltzen ziren gazte intelektualak liberalismoaren kontra agertu ziren, abertzaletasun paraguayarra berpiztuz. Abertzaletasun horren ezaugarri bat guaranieraren defentsa izan zen. Partido Coloradok estrategia aldatu zuen eta abertzaletasun horri eutsi zion, Alderdi

Liberaletik aldentzeko eta herri zati garrantzitsu baten babes bereganatu nahian.

Geroztik, Partido Coloradok hizkuntza politika manipulatuta zuen, guaranieraren aldeko jarrera erakutsiz, baina babes neurri serioerik hartu gabe. Stroessner jeneralaren diktadura (1954-1989) horren erakusle zehatza izan zen, alde batetik guaraniera goraipatzen baitzuen, eta beste alde batetik gaztelaniaren nagusigoa ziurtatzen baitzuen.

Klase menperatzaileek guaranieraren eranganako izan duten jarrera itxuratia oso esanguratsua izan da. Ondoko

nazioetako eliteengana hurbiltzeko guaraniera arbuia eta gaztelania goraipatu egin dute. Baina aldi berean, nazio batasunaren ikurra dela dakite-nez, bertako hizkuntzaren aldeko berbaldiaz baliatu ohi dira. Andrew Nickson ikerlariak klase borroka baretzeko tresna bezala erabili izan dutela baieztatzen du.

Elebitasunaren mitoa

Aipatutako ikerlariak Paraguai elebidunaren mitoak 60ko hamarkadara arte irauin zuela ziurtatu du. Bere aburuz, eliteek mitoa irmoki defendatu zuten, Latinoamerikako herri "aurre-ratu"en artean zeudela frogatu nahian. Hala ere, historiak eskaintzen dizkigun datuek bestelako errealitatea erakusten digute.

Historia osoan zehar, guaraniera nagusia izan da Paraguain. XX. mendeko hasierara arte, Paraguaiko herria ia eleanitza izan zen. 60ko hamarkadan eginiko lehen ikerketa zintzoak nazio elebidunaren mitoa bertan behera utzi zuen, populazioaren erdia baino gutxiagok gaztelaniaren gutxieneko ezagutza zuela egiaztatuz. "Paraguai ez da nazio elebiduna, guaraniera mintzoduna baizik. Gaztelania herri administrazioaren goi eremuetan, hezkuntzan eta merkataritzan besterik ez da erabiltzen, eta gainera halabeharrez. Eguneroko bizitza pribatuan elite txiki batek besterik ez du erabiltzen" (Rona, J.).

Aurreko mendearen bigarren zatian guaranieraren erabilera mantendu zen, oztopo nabariak jasan arren —klase menperatzailen mespretxua, hezkuntza sistema publikoaren arbuioa, eta hiztunen beraien kikiltzea—. 80ko hamarkadatik aurrera hirietara gertaturiko migrazio prozesuak ez zuen gehiegi kolpatu guaranieraren erabilera. 2002ko erroldako datuak oso esanguratsuak dira, guaranieraren nagusigoa mantentzen dela frogatzen baitute. Erroldaren arabera, biztanleriaren %59,2k nahiago du guaraniera erabili eta %35,7k gaztelania hobesten du. Gainerako %5ak beste mintzaira batzuk erabiltzen ditu, portugesa, alemana eta korearra batez ere. Nekazaritza gunee-

tan, guaranieraren nagusigoa are nabarmenagoa da, populazioaren %83k hobesten baitu. Eskualde horietan, gaztelania baino beste hizkuntza batzuk jende gehiagok erabiltzen ditu, %8,9 eta %8,4, hurrenez hurren.

Guaranieraren indarberritzea

Azken boladan guaranieraren indarberritze prozesua ematen ari da, lau arlotan batez ere: hezkuntza sisteman, komunikabideetan, sistema politikoan eta kulturean.

80ko hamarkadan hezkuntza publikoa guaranierari lekua egiten hasi zitzaion, baina 90eko hamarkadatik aurrera seriotasun handiagok ireki zitzaizkion ateak. Gizartean eragin nabaria izaten ari da, guaraniera eskola kopuruak baxu samarra izaten segitzen duen arren, gaztelania eskolekin alderatuta.

Pasa den hamarkadaren erdialde-ara arte, guaranieraren presentzia komunikabideetan guztiz sinbolikoa zen, baina geroztik, Paraguaiko egunkari garrantzitsuenak lekua ematen hasi dira poliki-poliki. Dena

den, agerpen nabarmenena eta eraginkortasun zuzenena irrati herrikoietan ari da islatzen. Komunikabide horietan gehiena guaranieraz egiten da.

Lehenengo mailako politikariek ez zuten guaraniera inoiz erabili Lino Oviedo presidenterako hautagaiak ekin zion arte, 90eko hamarkadan. Une horretatik aurrera, tresna sinboliko bihurtu da, eta goi mailako politikari gehienek beren kanpainetan guaraniera erabiltzen dute. Aditu batzuek baieztatu dute faktore horrek pisu handia duela botoak lortzeko.

Kulturen ere, orain dela gutxira arte erabilera arlo pribatura mugatzen zen, arlo publikoa gaztelaniaren menpe geldituz. Hala ere, azken urteotan guaranieraren agerpena musikan, liburuetan eta abarretan hedatu egin da. Gaur egun, gero eta denda eta enpresa gehiago ikusten dira guaranieraz idatzitako izenekin.

Finean, indarberritze prozesua kontuan izanik, elebitasunaren mitoa biluzik agertzen zaigu, Paraguaiko antzinako hizkuntzaren nagusigoa bermatuz. ■

aiko maiko

udako diseinu berriak
arropa
bitxiak...

www.aiko-maiko.com

karmelo labaka, 4 - hernani

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

“Hitzaditza” Baionan

HELBURUA, euskaraz momentu goxoa igarotzea. Horixe lortu nahi dute Euskal Kultur Erakundeak eta AEK-k. Horretarako antolatu dute *Hitzaditza*, euskarazko diktaketaren hirugarren edizioa. Aurten hiru diktaketa izango dira; bata 13 eta 16 urte artekoentzat, bestea euskara ikasten ari direnentzat eta hirugarrena euskaldunentzat. Maiatzaren 31n izango da saioa, Baionan, AEKren egoitzan.

laz gazte mailan irabazi zutenak.

Larreko Saria Xanti Begiristainek jasoko du

EUSKALERRIA IRRATIAK urtero ematen duen Larreko Saria Xanti Begiristaini emango dio ekainaren 5ean. Iruñerrian euskararen alde egin duen lanagatik jasoko du saria Begiristainek.

“Hire Esku” abian da

GIPUZKOAKO FORU ALDUNDIAK kudeatzen duen programa da *Hire Esku*. Derrigorrezko Bigarren Hezikuntzan, B eta D ereduari ari diren ikasleek euskara gehiago erabili dezaten egonaldi atseginak antolatu dituzte. Hiru eta bost eguneko egonaldiak dituzte prest maiatzaren 19an hasi eta ekainaren 20a bitartean. Informazio zehatza aurki daiteke www.gipuzkoaeuskara.net webgunean.

“Bat” aldizkariaren 66.a

SOZIOLINGUISTIKA aldizkariak teknologia berriak eta euskara uztartu ditu 66. zenbakian. Besteak beste ondoko gaiak jorratu dituzte: Euskara XXI. mendeko informazio eta komunikazio teknologietan, IKTak, Hizkuntza-teknologia Ixa taldean, euskararen erabilera errazteko eta sustatzeko aplikazioak eta Itzulpen automatikoa: aukerak, arazoak eta erronkak.

Interpreteen lanaz eskuliburua

JUANJO PAGOLA eta Joseba Urkiak idatzi dute *Interpretearen eskuliburua*. Azken hamabost urteetan euskararen eta gaztelaniaren arteko interpretazio arloan egindako lanean oinarritu dira liburua egiteko. Besteak beste, interpretazio motak, interpreteen prestakuntza eta hizkuntzen tipologiagatik sortzen diren arazoak aztertu dituzte.

TALAIAN

Sindikatuaren gorengoan emakumea

LABen VII. Biltzarrean Ainhua Etxaide izendatu dute sindikatuko idazkari nagusi. Lehen aldiz emakumea izango da sindikatu bateko buru, bai Euskal Herrian baita Espainiar zein Frantziar Estatuetan ere. Asko ez izan arren, munduan badira beste erakunde batzuen buru diren emakumeak, baita estatuburu direnak ere. Emakumea sindikatuaren gorengo mailan egotea albiste ona da matxismoak bizirik segitzen duen eta berdintasuna lortzeko dagoen euskal gizartean. Ez luke albiste izan behar, baina bada. Eta hala da, aukera berdintasuna, emakume eta gizonen eskubide eta betebeharrak berdintasuna, oraindik ez delako ematen. Emakumearen kalterako, noski.

Itxura denez, balio ezberdina hartzen du erakunde, sozietate, enpresa edo gobernuen goi postuetan emakumeak egoteak. Badirudi emakumeek euren balioa behin eta berriro erakutsi behar dutela, gizonezkoek ez bezala. Hau da, gizarteak ekintza edo jarrerak epaitzean gehiago eskatzen diola emakumezkoari gizonezkoari baino. Eta iraingarria da. Gauza bera gerta liteke Etxaideren aukeraketarekin. Agian, norbaitek, Rafa Diez eta Ainhua Etxaidek burututako lana epaitzeko garaian neurgailu ezberdinak erabiltzeko tentazioa izan lezake. Horregatik, egokia litzateke sindikatu abertzalearen barruan zein gainerako erakundeetan emakumearen postua normaltasunez ikustea; eta bere jarrera eta jarduerak ez epaitu eta baloratzea emakume izatearren, ekintza sindikala garatzearren baizik.

Juan Mari Arregi

BAHEA

Iñaki Seguirolak *Diario Vascon* esanak: “Bai, bai, beti izan dut tribuko zaharren hitzetara belarria adi eta erne. Horietan beste doinu bat, beste tonu bat, beste arrazoi-modu batzuk aditu izan ditut, beharbada estandarretik ihesi. Estandarrak gauza onak izango ditu, baina ihes egiteko gogoia ere ematen du; hau, dena dela, hizkuntza guztieta-ko kontua da”.

Carme Junyent hizkuntzalari katalanak *Berrian* esanak: “Esango nuke bunkerizazioarako joera dagoela. Hau da, ama hizkuntza soilik mantendu nahi izateko jarrera ari da gailentzen. Baina gaur egun halako egoerarik mantentzea ezinezkoa da. Hemen aurkezturiko azterketak [*Hizkuntzak eta immigrazioa* kongresua] argi uzten du ez dela bideragarria: EAEn ehun hizkuntza baino gehiago hitz egiten dira. Beraz, Euskal Herri euskalduna ez da posible. Ez immigrazioaren ondorioz, lehenago ere beste hizkuntza batek hartu baitu euskarari zegokion lekua”.

Maria San Gil, ihesaren hipotesia

PP MODUKO alderdi handi batek hauteskundeetan bigarren goz bere helburu nagusia —gobernua— lortzen ez duenean, barne mugimenduak izatea eta lidergoak zalantzan jartzea normala da. Baina hauteskundeen biharamunean nekez pentsa zitekeen lurrikara alderdia zatitzeraino-koa izan zitekeenik.

Lurrikararen epizentroa, gainera, euskal lurretan izan da eta protagonista Maria San Gil. Leopoldo Barreda buruzagi bizkaitarrak argi esan du EAEko PPren baitan ulertzen ez den aldegitia dela San Gilena. PPko eskuindarren hobeto ulertu dute antza denez eta *Cope*-k eta *El Mundo*-k gidatutako konspirazio mediatikoak ondo baino hobeto baliatu du San Gilen ihesa.

Ihesa bai, batzuen ustez hori baita EAEko PPko lehendakariaren erabakiaren azpian dagoen benetako jarrera. Politika utzi nahi omen zuen, baina horretarako aitzakia edo arrazoi indartsuak ere bilatu behar zituen alderdia eta politikaren lidergoa heroien estilora gidatu duenak. Bere gaitza medio politika uztea inork baino samurrago zuen San Gilek eta alderdi barruan ezezik gizarlean ere ondo ulertuko zen bere erabakia. San Gil bera izango litzateke, ordea, arrazoi handiagoen beharrean lego-keena eta horretarako primeran etorri ei zaio PPren oinarritzko printzipioen desbideraketaren auzi hau.

AIPATUTAKOA egiten den interpretazioetako bat bada, eta logika maila bat izan badezake ere, zaila da pentsatzea Mariano Rajoyren aurkako konspirazio honetan San Gilek ez duela zeresan sakonagoa. Areago ezaguna denean Jaime Mayor Orejarekin duen lotura ideologiko eta harreman estua. Duela egun batzuk

Mariano Rajoik dagoeneko sartu du PPren zuzendaritzan Alberto Ruiz-Gallardon, askoren ustez, Moncloarako popularren hurrengo hautagaia izan daitekeena.

entzun nituen *Popular tv*-n Isabel San Sebastianek gidatutako tertulian Mayor Orejak esandakoak eta Rajoy aipatu gabe ere, argi adierazten zuen alderdiaren zuzendaritzatik bideratu nahi zena PPren politikaren esentzia aldaraztea zela. Mezua ez da hitzez hitzekoa, baina hala zioen gutxi gorabehera: Espainiaren defentsa izan da PPren lehentasuna eta ardatza, eta orain horren ordezkia ekonomia, hezkuntza eta eguneroko bizitzako beste gai batzuk jarri nahi dira lehen lerroan; akatsa da hori, areago Zapaterok bigarren trantsizioarekin jarraitzen duenean eta horrekin azken 30 urteetako Espainia konstituzionala eta autonomikoa arriskuan jartzen denean.

Ez da erraza irudikatzea PPn zer gertatuko den, ezta zatiketaraino iritsiko ote den ere, baina Rajoyren barne oposizioa irudi mediatikoak erakusten duena baino ahulago eta sakabanatuagoa ei da. Rajoyren benetako helburua aznarismoaren amaiera gidatzea litzateke, baina ez bera izatea hurrengo hauteskunde orokorretarako hautagaia. Horretarako, prentsa eskuindar eta espainiarra jarraituta bederen, gero eta indar

handiagoz entzuten dira Alberto Ruiz-Gallardon edo Francisco Camps Valentiako buruzagia moduko pertsona *pragmatiko* eta *zentrista* goak. EAEko PPren lehendakari-tzarako, ordea, maiatzaren 16an *El Diario Vasco*-k zioenaren arabera, Gasteizko alkate ohi Alfonso Alonso izan daiteke San Gilen ordezkia.

POPULARREN krisi honek guztiak nola eragin dezake euskal politikak egun bizi duen egoera nahasi eta garrantzitsuan? Patxi Lopezek Ajuria Enea inoiz baino gertuago ikusten duen honetan, PPren boto emaile mordoska bat erakarri ditzake, bate-tik, barne liskarrek popularren irudia kaskartzen jarraitzen badute eta, bestetik, PSEk eta Lopezek abertzale-tasunaren aurkako hesi sendoaren irudia gizarteratzen badute.

Ezaguna da boto konstituzionalistak aparraren gainean dagoen alderdira jo ohi duela eta hori une honetan PSE dela. PPK, gainera, hemen duen irudiarekin denbora gutxi du zentro-rainoko bidaia sinesgarritasunez egiteko eta horrek ere PSEren alde egiten du. Sozialisten zailtasun handiena? Lopez ez dela Zapatero.

DDTak oraindik ez dio barkatu Rachel Carson-i

Urtero malariaren kontrako nazioarteko egunaren (apirilaren 25a) inguruan DDT intsektizidaren debekuak eztabaida berpizten da. Horren aldekoek ez diote barkatzen Rachel Carson biologoari DDTaren arriskuak agerian utzi izana, ekologiaren aitzindaria duela 44 urte hil zen arren.

DDT INTSEKTIZIDA ERABILI ALA EZ, oraindik eztabaida iturri da. Bigarren Mundu Gerran hasi eta 1970-1980 ingurua bitarte erruz erabili ondoren, Mendebaldean naturaz eta giza osasunaz arduratzen zirenek lortu zuten Dikloro-Difenil-Trikloroetanoa (DDT) debekatzea. Baina azken aldian malariaren kontra batik bat Afrikan egiten diren ahaleginen inguruan, polemikaren erdian sartu dute.

DDTa defendatzen dutenak iritsi dira esatera haren kalteak azaldu zituen Rachel Carson biologoa dela debekuak eragin omen dituen malaria-gatik milioika heriotzaren errudun. Duela mende bete, 1907an, sortu eta 57 urterekin hil zen Carson, biologo izan zen ikasketaz eta bokazioz, nahiz eta gaztetan kazetaritza ere jardun. 1962an *Silent Spring* liburua argitaratu zuen, berrikitan Elhuyar Fundazioak *Udaberri Isila* tituluarekin euskaraz plazaratu duena. Lerroburuak iradokitzen du barrukoaren mamia: pestizidien gehiegizko erabileragatik, AEBetako landa eremuak bizirik gabe geratzen ari zirela.

Carsonen ikerlan serio horrekin larrutu egin zuen ordura arte jende gehienak kasik mirarizkotzat zeukan DDTa. Molekula hau 1874an sintetizatu zuten lehenbizikoz, baina zertarako erabili Paul Hermann Muller suitzarrak asmatu zuen 1939an, horrekin Nobel Saria irabaziz: mala-

ria eta tifusa bezalako gaixotasunak barreiatzen dituzten eltxoak akabatzeko primerakoa zen DDTa.

Bigarren Mundu Gerran eta Korea-koan erruz erabili zen epidemien kontra, baina laster beste erabilera ere zabalagoa aurkitu zioten: soroetarako intsektizida bortitza. Carsonen *Silent Spring*ek hautsi zuen mitoa 1962an, eta ondoren beste zientzialari askok erakutsi zuten hegazti eta bestelako abereak hiltzeaz gain, gizakiengana ere DDTak kalte larriak zekartzala, hasi pozoiketaren ondorio akutuetatik eta klase guztietako kantzertaraino.

Baina Carson eta DDTaren arteko polemikak txinpartak botatzen ditu hura hil eta 44 urtera. Malariaren kontra gizadiak daraman borroka zailak esplikatzen du hori.

Interneteko bilatzaile batean “Rachel Carson” galdetuz gero, orri ugari aurkituko duzu bera izan omen zela 1960ko hamarkadan malariaren kontrako kanpainak hankaz gora bota zituen edo milioika pertsona malariak hil izanaren erruduna. Urtero Malariaren Egunaren kariatzaz alduko da nonbaitetik argudioa.

Malaria da gizateriaren osasun arazorik larrienetakoa. *Nature* aldizkariaren kalkuluetan, urtean 515 milioi pertsona kutsatzen ditu, horietatik bat eta bost milioi artean hiltzeko. Malariagatik eskatzen dute DDTaren aldekoek hori erabiltzea. Roger Bate da fama-

Argazki handia Otisarchives2 izeneko erabiltzaileak paratu du Interneten eta erakusten ditu soldadu amerikarrak kanpamentua DDTaz fumigatzen Koreako gerra garaian. Gerra eremuetan tifus eta malaria epidemiak ezabatzeko arrakastaz erabili zen intsektizida hori. Gero era masiboan usatu zen nekazaritzan 1980ko hamarkada bitartean, urtean toxiko horren 40.000 tonatik gora barreiatuz naturan. Erretratu txikikoa Rachel Carson da. Carson Pennsylvanian sortu zen 1907an, publiko zabalarari zoologia ikasketak eta natura azalduz liburu arrakastatsuek idatzi zituen. Bere *Udaberri isila* famatua ‘best seller’ bihurtu zela diote kronikek. DDTaz idatzi zituenak hasieran alarmismotzat hartu zituzten askok, baina laster haren mezuak ekarri zuen intsektizidaren debekua.

tuenetakoa. *American Enterprise Institute*ko kide honek dio oraindik ere DDTak eskaintzen duela malariaren kontrako kostea-emaizta ratorik onena eta lotsagarria dela gehiago ez erabiltzea. “Ekologistek DDTaren kontra egindako erasoek heriotz asko ekarri dituzte. Ezin da jakin zenbat jende hil den batere beharrik gabe malaria, leishmaniasia eta dengez, milioika izango dira”.

Prospect aldizkarian izan da eztabaida. Aipatu argudioak azaldu ditu Roger Batek “DDTak funtzionatzen du” artikuluan. Alderantzizko ikuspegia, zalan-tza askoren ondoren Munduko Osasun Erakundeak (MOE) ere bereganatu duena, John Quiggin-ena da: *Rehabilitating Carson*. “Hitlerrek berak baino Carsonen gizaki gehiago hil dituela idatzi da. (...) Komunikabide handietako kazetari batzuek ontzat eman dute ipuina, eta horrekin egin zaio presio MOEri bere politika alda dezan”.

Txiroen etxolak desinfektatzeko

Gerra garaian DDTak malaria eta tifusaren kontra halako ahalmena erakutsi zuenez, 1955ean MOEk munduan malaria ezabatzeko kanpaina hasi zuen, intsektizidaren eraginkortasunean oinarrituta. Hasieran sekulako emaitzak ekarri zituen. Hain zuzen DDTaren aldekoek salatzen dute produktuen debekuak porrotera eramanez malaria kontrako borroka.

“Baina kanpainak ez zuen petto egin DDT gutxiegi erabili izanagatik, gehiegi usatzeagatik baizik”, idatzi du John Quigginek. “Nekazaritzan neurri gabe erabiltzeagatik eltxoek DDTarekiko erresistentzia garatu zuten”. Gerta baino lehen aurretik aurreratu zuen hori liburuan Rachel Caronek.

Polemikan beti aipatzen da Sri Lanka. Hemen 1964ko kanpainarekin malaria kasuak milioika izatetik doi-doi 29tara urritu ziren. MOEk aldarrikatu zuen ahalegin internazionalaren lorpena izan zela. Hala ere, 1968-69an milioi bat infekzio berri gertatu ziren. Berriro bota zuten DDTa bazter guztietan, baina ordurako eltxoa erresistentea zitzaion, laborantzian era masiboan usatu izanagatik. Molekula mirarizkoak indarra galdua zuen, *Malation* izeneko

alternatiba lar karua zen... eta MOEk 1969an aitortu zuen munduan malaria desegitea ezinezkoa zitzaiola.

1990 inguruan, Quigginek salatu duenez, tabako korporazioek ordaindutako kanpainak jarri zuen ostera modan DDTa. Bere ustez, gorago aipatu den Roger Bate, *Africa Fighting Malaria* fundazioaren arduraduna, eta Europar Steve Milloy, Zientzia Arduratsuen Aurrerapenerako Koalizioa (TASSC ingelesezko sigletan) delakoa-ren burua, biok izan dira ofentsibaren gidariak. Argudiatu dute DDTa dela malaria desagerrarazteko panazea, ekologisten sasi-zientziak eta konspirazioek debekatu nahi zutena.

Ofentsiba gogorra izan da gai honen inguruan, 2001ean Stockholmen malariaren inguruan burutu bil-

tzarrean hasi eta iaz arte. Milloyk lortu zuen kazetari ugari oiartzuna ematea berak asmatutako “malariaren erlojuari”, 1972tik malariak eragindako heriotza guztiak debekuaeren ondorioztat zenbatzen zituenari.

MOEk gaur egun DDTa onartzen du malariari aurre egiteko beste ezein aukerarik ez dagoen kasuetarako. Ez bestela. 2007an argi erabaki zuen etxeetako hormak DDTaz bustitzea baino eraginkorrago eta merkeagoa dela biztanleei ohe gainerako sareak intsektizida jasangarriagoz igurtziak banatzea. Antza denez, Ruanda eta Etiopian aurrerapen izugarriak lortu dituzte sareok eta artemisinaz egindako botikak erabiliz.

Bitartean, zer diote malaria bere gordinenean jasaten duten lekuetan? DDTaren kontrako jarrera Hirugarren Munduan ere zabaldu da. Gure polemiketan aipatzen ez den arren, DDTak kiratsa du eta hormak zikintzen ditu.

Ingelesezko Wikipediak honako iritzia bildu du: “Mozambiken gaitz kutsakorren kontrolerako arduraduna den Avertino Barreto doktoreak dio etxe barruak DDTaz igurztearen kontrako erresistentzia ez dela etorri atzerriko ekologistengandik, baizik eta herrialdean bertan sortu dela. ‘Batzuek nahi dute DDTa pobreak erabili dezagula, baserrietako beltz jendeak. Horregatik, DDTa erabiltzea gomendatzen duten horiei nik esaten diet, oso ondo, lehenbizi ni hasiko naiz zuen etxeetan botatzen’”. ■

www.argia.com/nethurbil.php
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

**Konfiantza
delako
garrantzitsuena**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani kalea - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

G A R A N T I A

Iñaki Murua

Mark Cavendish!

Txirrindularitzaz ez, amabirjinari buruzko idatzi batek sortu aztoramenaz ari nahiko nuke, zuen eta fiskalen baime-nik gabe ere.

Nik ez nuke amabirjinari buruz hark mamiturik idatziko; agian, ez litzaidake aterako. Baina behatzari mailukada bat ematen deskuidatzen naizenean, hori edo handiagoak botatzeko kapaz naiz. Eta zein ez? Asko bai behintzat. Gainera, batzuk, disimulatzen saiatzen gara: *mekaben zotz; kaben la mar; la ostibiri; kaben la ostra...*

Egunero darabiltzagun maldizioetako bat gehiago da. Beno, ez dakit maldiziora iristen den; nik uste, zer esaten dugun ez dakigula, oharkabea, ahoskatzen dugun arrosario horietako bat dela. Ohiturazko makulua edo dena delakoa. Ni, zerak harritzen nau, nola liteke fiskal jaun bat –hainbesteko detailez– kaka egiten ari den bati beha egotea? Gainera, egilearen ustez, darion hori sortzez garbia baldin bada, ongarri borobila izango da bada? Ai, baina agian, berak ez dakiela, satanen ukituzko (edo uzkituzko) mezu ezkituak dira eta hor zegoen fiskal jauna, lorik egin gabe, gure bakea zaintzen, kirats guztien gainetik, *Baquè* beroa hartuz.

Gizarte honetan –hala deitzerik bada– go behintzat– aurki, maldizioak ere legezko eta lege kanpoko sailkatuko dizkigute. Pertsonak bezalaxe. Edo zartako bat ematearen pareko ekintza modura: mahai gainean eman daiteke; segurtasunagatik ere bai; baita mehatxu gisan erabili ere, eragiteko. Baina edozeinek ez. Baimenduek soilik.

Baina badaude modu sofistikatuagoak gauzak esateko / egiteko. Adibidez, emakume euskaldun eta abertzaleei buruz, interneten hara eta hona ibili den artikulua bat, idazlea omen den ezagun batek gazteleraz idatzia. Han dioenez, emakume horiek ipurtandi, mando antzeko, okelatsu, errapedun e. a. dira. Hori ez da iraintzea! Hori ere gazteleraz argitaratua zen bada; ulertuko zuen fiskal jaunak, ezta? Ez zegoen itzulpen akatsen arazorik, gaizkiulertuetarako. Ez zuen kiratsa usaindu; haizeak desbideratu non-bait. Edo beste eskutik zetorrelako edo...

A, ez da horregatik, fiskalak esku hartze-ko emakumeak hilda edo hiltzeaz edo elizak

DANI BLANCO

birjina aitortua izan behar du. Emakume bat bakarra al da bertutetsua ala beste denek ere ama, lagun, langile... izateko dohainak dituzte? Ama eta birjina izan omen zen hark hainbeste argi emandako elizak, zer egin zuen, Pio XII Aita Santuak nazismoa publikoki onartu zuenean, 60 milioi hildako eragin zituen II. Mundu Gerra ostean? Zer egin du elizak AEBetan apaizek eginiko sexu gehiegikeriak publikoki epai ez ditza-ten 2.000 milioi dolar ordainduta, isilik gor-detzeagatik? Eta Espainiako gerran, milioi bat hildako inguru eragin zituen “Santa Cruzada”n parte ez hartzeagatik eta errepu-blikanoen alde aritzea leporatuta, euskaldu-nok eskomulgatu gintuenean? Zer egin du? Kaka burutik behera, alargun, ama (amabir-jina), aita (aitasantu), seme-alaba, senide eta gainerakoei.

Eta hori ez bada, zeinek idazten duenari begiratzen dio fiskal jaunak, edo zeinek esan duenari eta orduan, denak berdin dio!

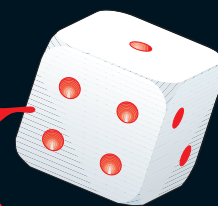
«
Espainiako hainbat irratik eta beste hainbat esatarik
euskarari buruz nahiz euskaldunoi buruz esandakoa,
esaten ari direna eta esango dutena ez al da burutik
behera kaka egitea? Legeak dioena batzuekin era batera
eta beste batzuekin nahierara aplikatzea, zer da?»

«Nire mespretxurik nabarmenena mere-zi du lehendakariak» esatea ez al da burutik behera kaka egitea? Espainiako hainbat irra-tik eta beste hainbat esatarik euskarari buruz nahiz euskaldunoi buruz esandakoa, esaten ari direna eta esango dutena ez al da burutik behera kaka egitea? Legeak dioena batzuekin era batera eta beste batzuekin nahierara aplikatzea, zer da?

Noiz hasi behar du fiskala inori burutik behera kaka egiteko ere aukerarik ez dute-nekin kezkatzen eta justizia aplikatzen? Munduan dauden hainbat eta hainbat gosez hiltzera kondenaturekin, jaten ez dutelako kakarik egiterik ez dutenekin? ■

ASTE HONETAKO

zozketa

Irakurri
Hamaika idazki literario
Irakurtzeari buruz

5 liburu opari

meetok
Donostia GIPUZKOA
Tel. 943 298 004

1

Txapela buruan ta ibili munduan

4 sudadera

Gamon Zumardia, 7
Orereta, GIPUZKOA
www.txapelaburuan.com

2

Bilboko Euskal Museoa

5 harpidedunentzat
bina sarrera

Miguel Unamuno plaza, 4
Bilbo, BIZKAIA
www.euskal-museoa.org

3

Txiki Polit Jatetxea

Afaria 2 lagunentzat

Musika plaza, z/g
Zarautz GIPUZKOA
www.txikipolit.com

4

Mantxut?

2 liburu sorta opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

ATALAIA JATETXEA

- Mattina Etxeberria Sagastume (Donostia)

GOGOA ALDIZKARIA

- Jose Luis Hormaetxea Alboniga (Bermeo)
- Nekane Munduate Urdangarin (Ataun)
- Esteban Odriozola Etxabe (Zumaia)
- Fernando Elorza Etxabe (Zumaia)
- Etumeta AEK euskaltegia (Usurbil)
- Iñaki Iturain Azpiroz (Orio)
- Ramon Andrinua Lazkano (Bilbo)
- Eunete Institutoa Euskara Mintegia (Iruñea)
- Sopelako Ander Deuna Ikastola (Sopela)
- Joseba Alberdi Zabaleta (Zumarraga)

ISTILU BANAKETAK

- Errioguarda enea jatetxea (Hernani)
- Iñaki Mundiaño Larrazta (Etxarri - Aranzatz)
- Maritxu Dorronsoro Arostegi (Lazkao)
- Estebe Ormazabal Insausti (Perdizes Sao Paulo)

UR URDAIBAI

- Mikel Leturiaga Gorrotxategi (Galdakao)
- Maria Angeles Mallea (Munitibar)

ARDIBIDEZ

- Felix Aiestaran Arozena (Tolosa)
- Jose Luis Zubiaurre Ulazia (Mendaro)

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

HARRAPATU OLATUA!

**GARA-REKIN,
SURF GIDA OSOENA**

**Hastapen eta hobekuntza
liburu bat eta bi DVD**

1. APARRETAN

(HASTAPEN IKASTAROA)

70 min. Audioa euskara eta ingelesez. Estereo. Surfean egiten ikasteko behar den informazio guztia edo hartutako akatsak zuzentzeko.

2. UHINETAN

(HOBKUNTZA IKASTAROA)

90 min. Audioa euskara eta ingelesez. Estereo. Formatu panoramikoa. Maniobra garrantzitsuenak modu eraginkorrean egiten ikasteko. Uhinak etekin handien a ateratzeko teknikak eta trebetasunak.

SURF IRAKAS-GIDA

60 orrialde, argazkiz
joriki hornituak.
Hastapen eta hobekuntza mailak.

EKAINAREN 6TIK 8RA KIOSKOETAN

14,95 € -ren truke + GARA

GARA

